

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2008 жылғы 2-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
Негізгі терминдер және ұғымдар	3
Графиктердің, кестелердің және қосымша беттердің тізбесі	5
1. Кіріспе.....	7
2. Инфляциялық үдерістер	8
2.1. Тұтыну бағалары.....	8
2.2. Базалық инфляция	9
2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	10
2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар	10
2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар	11
2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі	12
3. Инфляция факторлары.....	14
3.1. Жиынтық сұраныс	14
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс.....	14
3.1.2. Мемлекеттік тұтыну	16
3.1.3. Сыртқы сектор	17
3.2. Өндіріс	22
3.3. Еңбек нарығы	23
3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық	23
3.3.2. Жалақы және өнімділік.....	24
4. Ақша агрегаттары.....	26
4.1. Ақша агрегаттары	26
4.1.1. Ақша базасы.....	26
4.1.2. Ақша массасы.....	27
4.2. Қаржы нарығы	29
4.2.1. Банктердің активтері және міндеттемелері	29
4.2.2. Экономикаға кредиттер.....	32
4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар	34
5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары.....	37
5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер	37
5.2. Ең төменгі резервтік талаптар	39
5.3. Ашық нарықтағы операциялар.....	40
5.4. Тұрақты механизмдер	42
6. Инфляция болжамы.....	45
6.1. 2008 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамын бағалау.....	45
6.2. 2008 жылға инфляция болжамы.....	46
6.2.1. 2008 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамы.....	47
6.2.2. 2008 жылғы 4-тоқсанға инфляция болжамы.....	47

Негізгі терминдер және ұғымдар

1-бөлім бойынша. Инфляциялық үдерістер

Инфляция Қазақстан Республикасында Астана және Алматы қалаларында, барлық облыс орталықтарында және қалалар мен аудан орталықтарының таңдаулы топтары бойынша халықтың жеке тұтынуы үшін сатып алынатын тауарлардың және қызмет көрсетулердің бағасы жалпы деңгейінің өзгеруін сипаттайтын тұтыну бағасы индексі (ТБИ) негізінде есептеледі. Инфляцияны есептеуге арналған тұтыну қоржыны үй шаруашылығы шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуында неғұрлым үлестік салмаққа ие болып отырған 508 тауар мен қызмет көрсетуді қамтиды.

Базалық инфляция – жекелеген әкімшілік, жағдайға байланысты және маусымдық сипаттағы факторлардың ықпалынан бағаның қысқа мерзімді біркелкі емес өзгеруін болдырмайтын инфляция.

2004 жылдан бастап Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі мынадай әр түрлі 5 әдістеме бойынша базалық инфляцияны есептеуді жүзеге асырады:

- 1-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, бензин және көмір бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 2-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, реттелетін қызмет көрсету және энергия ресурстары бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 3-ші базалық инфляция: 5 ең жоғары және 5 ең төмен баға өсімдерін есепке алмағанда;
- 4-ші базалық инфляция: trimmed mean;
- 5-ші базалық инфляция: median CPI.

2002 жылдан бастап Ұлттық Банк жүргізетін **Кәсіпорындар мониторингі** шеңберінде нақты сектор кәсіпорындарының инфляциялық күтулерін зерттеу жүзеге асырылуда. Бұл зерттеу пікіртерім жүргізілген кәсіпорындар басшыларының кәсіпорындардың өндірістік қызметіне қатысты бағаларымен, оның ішінде өткен және алдағы тоқсандағы дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен материалдарға сұраныс және бағаға қатысты сапалық бағаларымен («көтеріледі», «төмендейді», «өзгеріссіз қалады») сипатталады.

Диффузиялық индекс «көтеріледі» деген жауаптар мен «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысының жиынтығы ретінде шығарылады. Бұл индекс қаралып отырған көрсеткіштің өзгеріс динамикасын сипаттайтын жинақталған индикатор болып табылады. Бұл ретте индекстің 50-ден жоғары мәні көрсеткіштің оң өзгерісін, 50-ден төмен мән теріс өзгерісін білдіреді.

2-бөлім бойынша. Салық-бюджет саясаты

Бюджетке **түсімдерге** кірістер (салық түсімдері, салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер), бюджеттік кредиттерді өтеу, мемлекеттің қаржылық активтерін сатудан түсімдер кіреді.

Бюджеттің **шығыстары** шығындар (ағымдағы және күрделі), бюджеттік кредиттер, қаржылық активтерді сатып алу болып табылады.

3-бөлім бойынша. Ақша агрегаттары

Ақша базасына (резервтік ақша) Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда, Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша), банктердің аударылатын және басқа депозиттері, аударылатын банктік емес қаржылық ұйымдардың депозиттері мен мемлекеттік және

мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары кіреді.

Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есепке алмағандағы ақша базасын білдіреді.

M1 ақша агрегаты айналыстағы қолма-қол ақша сомасы және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың теңгедегі аударылатын депозиттері сомасы ретінде есептеледі.

M2 ақша агрегаты M1 ақша агрегатына плюс теңгедегі басқа депозиттер және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың шетел валютасындағы аударылатын депозиттеріне тең.

Ақша массасы (M3) Ұлттық Банктің және банктердің баланстары шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және заңды тұлға-резиденттер мен үй шаруашылығы-резиденттердің ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа депозиттерінен тұрады.

Аударылатын депозиттер – барлық депозиттер, бұлар: 1) кез келген уақытта номиналы бойынша айыппұлсыз және шектеусіз ақшаға айналдыруға болатын; 2) чектің, траттаның немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын депозиттер. Аударылатын депозиттер тар ақша массасының бір бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі өткеннен кейін алуға болатын немесе әдеттегі коммерциялық операцияларға пайдалану үшін қолайлылығын азайтатын әр түрлі шектеулері бар және негізінен жинақ ақшасы тетіктеріне қойылатын талаптарға жауап беретін жинақ және мерзімдік депозиттер жатқызылады. Сонымен қатар, басқа депозиттерге сондай-ақ шетел валютасымен көрсетілген аударылмайтын салымдар мен депозиттер кіреді.

KazPrime индикаторы Қазақстанның банкаралық депозиттерінің KazPrime индикаторын қалыптастыру туралы келісімге қатысушы банктерде банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасын білдіреді. Әрбір баға белгілеуге Келісімге қатысушылардың бірінің депозитіне ақша тарту және орналастыру ставкасы, сондай-ақ ақша орналастыру және тарту көлемі қосылады. Баға белгілеудің ең төменгі көлемі – 150 млн. теңге. Баға белгілеулер арасындағы ең жоғары спрэд – 100 базистік тармақ (жылдық 1,00%). Жобаны іске қосу сәтінде банкаралық депозиттің жүйеленген мерзімі үш ай болады.

5-бөлімге. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

Ұлттық Банктің Қазақстан Қор Биржасындағы (ҚҚБ) валюталық сауда-саттықтарға **қатысу коэффициенті** Ұлттық Банктің ҚҚБ-дағы сауда-саттықтың нетто-көлеміне нетто-қатысуының арақатынасы (сатып алудан шетел валютасын сатуды шегеріп тастау) ретінде есептеледі.

Ақша нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының сальдосы айналыстағы қысқа мерзімді ноталар, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттік және корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар көлемінің өзгеруі және мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу және сату бойынша нетто-операциялар сомасы ретінде есептеледі.

Графиктердің, кестелердің және қосымша беттердің тізбесі

Графиктер

- 1-график. Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 2-график. Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 3-график. Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 4-график. Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 5-график. Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы
- 6-график. Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы
- 7-график. Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері
- 8-график. Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі
- 9-график. Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
- 10-график. Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы
- 11-график. Мемлекеттік бюджеттің орындалуы
- 12-график. Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы
- 13-график. Brent сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасының динамикасы
- 14-график. Ағымдағы операциялар шотының балансы
- 15-график. Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
- 16-график. Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы
- 17-график. Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы
- 18-график. Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі
- 19-график. Экономикалық белсенді халықтың құрылымы
- 20-график. Нақты жұмыссыздық деңгейі
- 21-график. Жалақы динамикасы
- 22-график. Еңбек өнімділігінің және нақты жалақы динамикасы
- 23-график. Ақша агрегаттарының динамикасы
- 24-график. Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 25-график. Банктер активтерінің динамикасы
- 26-график. Банктер активтерінің құрылымы
- 27-график. Банктер міндеттемелерінің динамикасы
- 28-график. Банктер міндеттемелерінің құрылымы
- 29-график. Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы
- 30-график. Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
- 31-график. Халыққа берілген кредиттер динамикасы
- 32-график. KazPrime индикаторының динамикасы
- 33-график. РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы
- 34-график. Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі
- 35-график. Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы
- 36-график. Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары
- 37-график. Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары
- 38-график. Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы
- 39-график. Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік
- 40-график. Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
- 41-график. Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары

42-график. Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

43-график. Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

44-график. 2008 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Кестелер

1-кесте. Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі

2-кесте. Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы

3-кесте. Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы

4-кесте. Резиденттердің депозиттерінің өзгеру динамикасы

1. Кіріспе

2008 жылғы 1-жартыжылдықта экономикадағы инфляция аясы жоғары деңгейде сақталды. Инфляция ағымдағы жылдың 1-тоқсанында біршама бәсеңдегеннен кейін 2-тоқсанда инфляциялық үдерістер күшейді. Нәтижесінде, 2008 жылғы қаңтар-маусымда инфляция өткен жылғы көрсеткіштерден асып, 5,7% құрады (2007 жылғы 6 айда – 4,6%).

2008 жылы шикізат ресурстарының, оның ішінде азық-түліктің және мұнайдың әлемдік бағасының өсуі негізгі инфляциялық фактор болып табылды.

Мысалы, 2008 жылғы 1-жартыжылдықта күнбағыс майының, күріштің, мұнайдың (Брент) әлемдік бағасы өсті. Бұл ретте тамақ өнімдері бағасының бұдан әрі өсу тәуекелі сақталуда.

Инфляциялық қысымға сондай-ақ өндіріс шығасыларының өсуі себепші болды. Аралық тұтыну, энергия ресурстары тауарларының өнеркәсіптік бағасының өсуі байқалды.

Бұл ретте инфляциялық үдерістердің күшеюі экономикалық белсенділіктің бәсеңдеуі мен жұмыссыздық деңгейінің азаюы аясында байқалғанын атап айтқан жөн. Мұның бәрі болашақта елдегі экономикалық өсуді бұдан әрі шектейтін еңбек өнімділігінің төмен деңгейінің сақталуын растайды.

Сонымен қатар, инфляцияның қалыптасуына ақша факторының ықпалы 2008 жылы барынша аз. Мәселен, 2008 жылғы 1-жартыжылдықтың қорытындысы бойынша ақша массасы 12,2% ұлғайды (2007 жылдың 1-жартыжылдығында – 22,1%).

2008 жылғы 2-тоқсанда Ұлттық Банк банктерге қайта қаржыландыру заемдарын беруді жалғастырды, алайда, бұл операциялардың көлемі азаюда.

Нәтижесінде 2008 жылы банкаралық нарықтағы ставкалардың 2006 жылғы деңгейге дейін төмендеуі белгіленді. Осылайша, өтімділікке қатысты ахуал 2008 жылғы жазда қалпына келе бастады. Алынатын өтімділіктің көлемі ұлғайды: айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың да, сонымен қатар банктердің Ұлттық Банктегі депозиттеріндегі қалдықтардың көлемі де өсті.

2008 жылғы 1-жартыжылдықта Ұлттық Банктің операциялары бойынша ставкалар дәлізі өзгеріссіз қалды: жоғарғы шегі 11,0% (ресми қайта қаржыландыру ставкасы), төменгі шегі 5,5% (банктерден тартылатын депозиттер бойынша ставка).

Сонымен қатар, қаржы жүйесінің тұрақтылығын сақтауға тұрақты айырбастау бағамы себепші болды, ол соңғы 10 айдың ішінде (2007 жылғы қазаннан бастап) Ұлттық Банк ішкі валюта нарығына барынша аз қатысқан кезде тар дәлізде - АҚШ доллары үшін 120-121 теңге болды.

2. Инфляциялық үдерістер

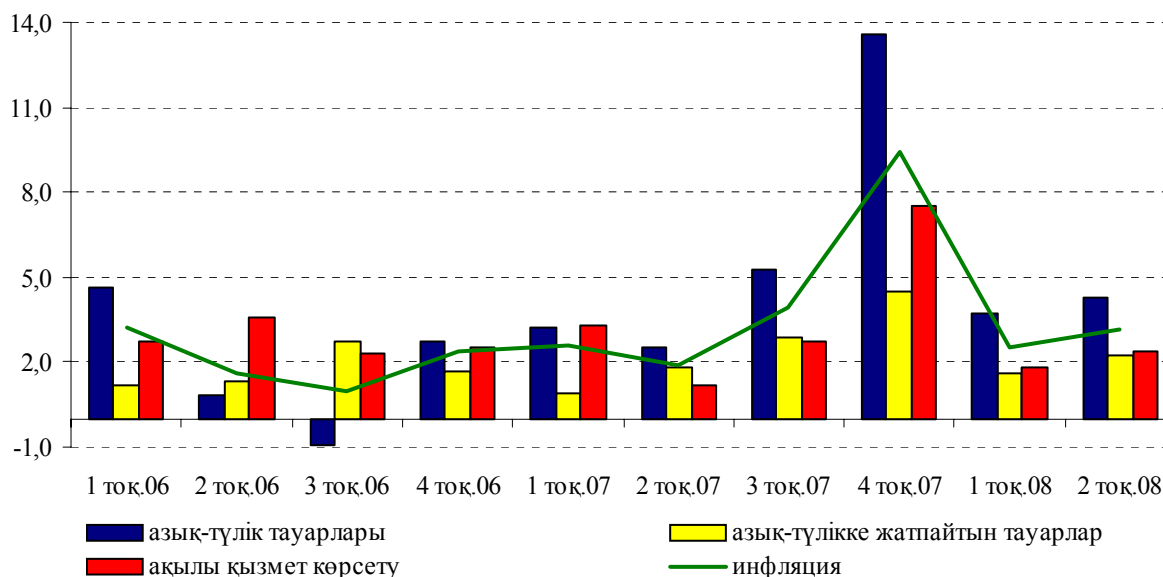
2.1. Тұтыну бағалары

2008 жылғы 2-тоқсанда экономикадағы инфляциялық үдерістердің күшеюі байқалды. Бұл кезеңдегі бағаның өсуі өткен тоқсандағы көрсеткіштерден де, сондай-ақ өткен жылғы тиісті тоқсандағы көрсеткіштен де асып түсті. Тұтасымен алғанда 2008 жылғы сәуір-маусымдағы инфляция 3,1% деңгейіне жетті.

2008 жылғы 2-тоқсанда бағаның өсуіне, ең алдымен азық-түлік тауарларының 4,3%-ға қымбаттауы себепші болды. Халыққа ақылы қызмет көрсету бағасы 2,4%-ға, азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасы 2,2%-ға өсті (1-график).

1-график

Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2008 жылғы 2-тоқсанда бағаның негізгі өсімі мынадай тауарларға және қызмет көрсетуге тән болды: күріш – 49,2%, бидай ұны – 9,2%, күнбағыс майы – 8,2%, бензин – 7,0%, дизель отыны – 23,1%, теміржол көлігі – 8,0%, медициналық қызмет көрсету – 4,1%.

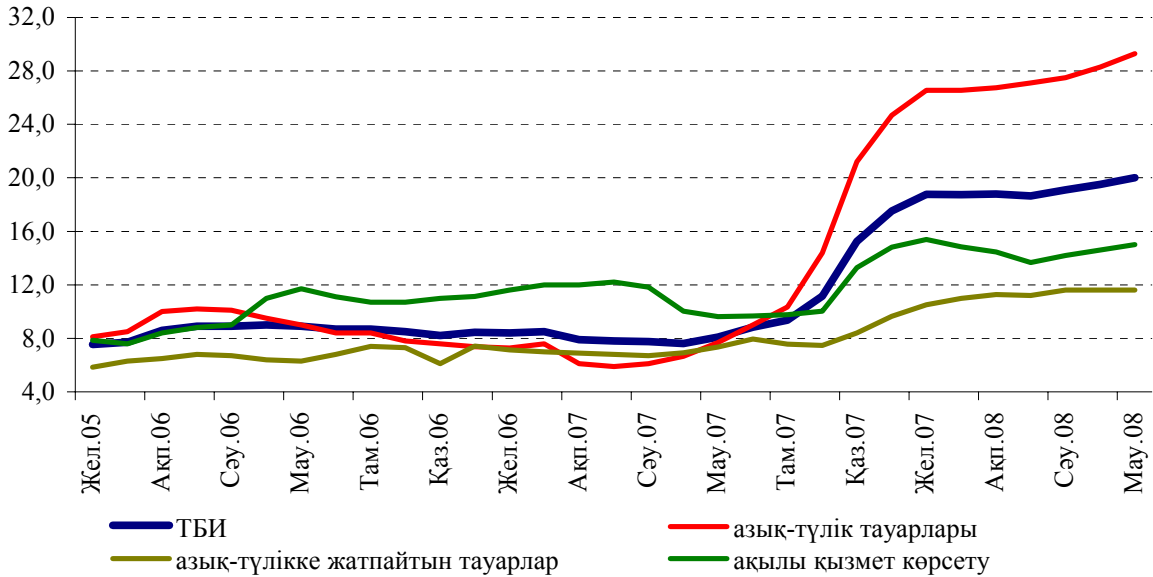
2008 жылғы 2-тоқсанда бағаның ең жоғары өсуі күріш пен дизель отынына белгіленді. Бағалау бойынша, осы тауарларға бағаның өсуін есепке алмағанда, инфляция 2008 жылғы сәуір – маусымда нақты 3,1% орнына 2,7% деңгейінде қалыптасуы тиіс еді.

2008 жылғы маусымда жылдық инфляция 20,0% деңгейінде қалыптасты (2007 жылғы желтоқсанда – 18,8%).

Азық-түлік тауарлары 29,3%-ға, халыққа ақылы қызмет көрсету – 15,0%-ға, азық-түлікке жатпайтын тауарлар 11,6%-ға қымбаттады (2-график). Жылдық көрсеткіште бағаның неғұрлым өсуі күнбағыс майына, нанға, бидай ұнына, макарон өнімдеріне, күрішке, жұмыртқаға, сүт өнімдеріне, жеміс-жидек пен көкөніске, бензинге, дизель отынына тиесілі болды.

2-график

Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына, %-бен)

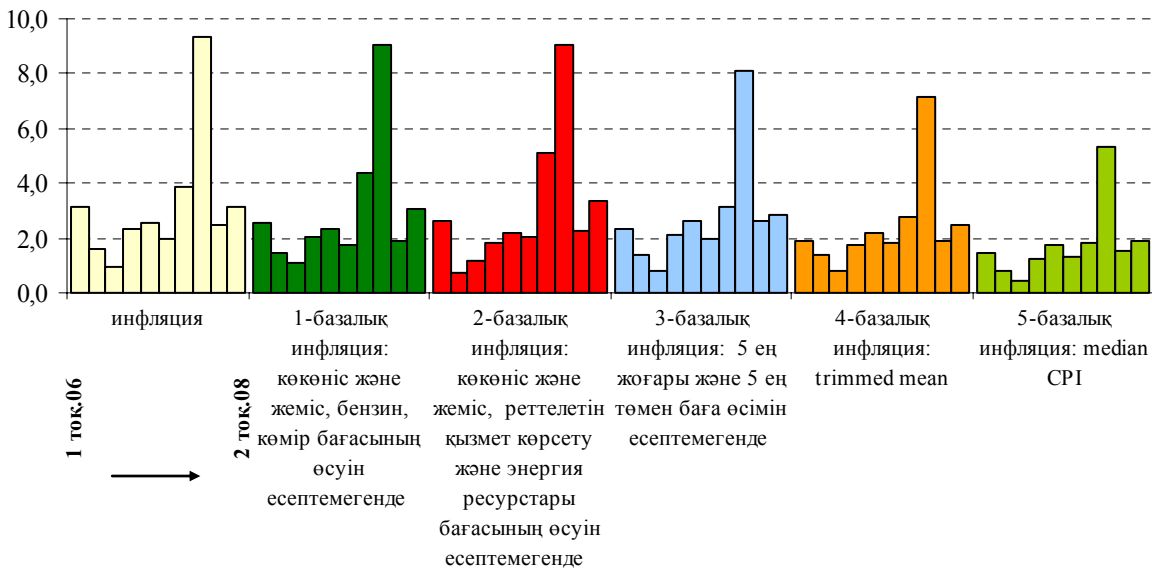
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.2. Базалық инфляция

Базалық инфляция көрсеткіштері сондай-ақ экономикадағы инфляциялық үдерістердің күшеюін айғақтайды. 2008 жылғы 2-тоқсанда базалық инфляцияның қарқыны өткен тоқсанмен салыстырғанда да, сол сияқты 2007 жылғы 2 тоқсанмен салыстырғанда да шапшаңдады (3-график).

3-график

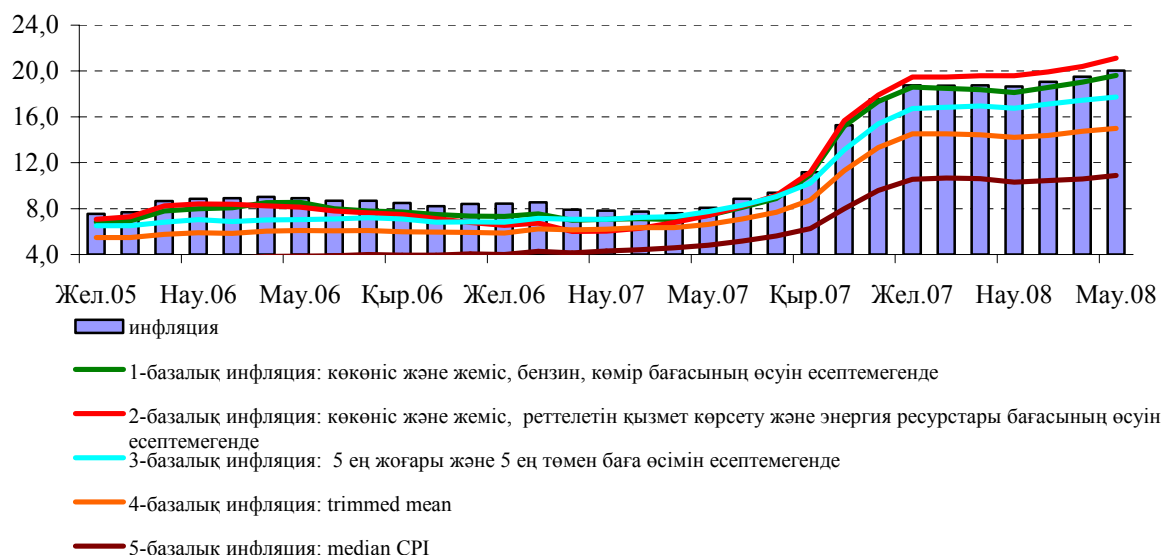
Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2008 жылғы сәуір-маусымда 2-базалық инфляцияның қарқыны ғана жалпы инфляцияның көрсеткішінен асып кетті, осы көрсеткішті есептеу кезінде алынып тасталған реттелетін қызмет көрсетудің жекелеген түрлеріне баға тұрақтылығының салдары болды (тұрғын үй-коммуналдық қызмет көрсетудің жекелеген түрлері).

Базалық инфляция көрсеткіштері жылдық көрсетуде сондай-ақ өсу үрдісін көрсетеді. Бұл ретте 2008 жылғы маусымда базалық инфляцияның барлық көрсеткіштері 2007 жылғы көрсеткіштерден асып түсті. Бұл ретте, 2-базалық инфляция ғана 2007 жылғы желтоқсандағы қыркүйектен бастап жалпы инфляцияның көрсеткіштерінен асады (4-график).

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар

2008 жылғы 2-тоқсанда өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындардың бағасының өсу қарқыны айтарлықтай артқаны байқалды. Мәселен, бағаның өсуі 22,0% құрады, бұл ретте 2007 жылғы 2 тоқсанда баға 10,9%-ға көтерілді. Өндірілген өнім 23,0%-ға, оның ішінде өндіріс құрал-жабдықтары – 2,4%-ға, аралық тұтыну өнімдері – 24,7%-ға және тұтыну тауарлары 4,4%-ға қымбаттады. Өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындардың өндірістік сипаттағы қызмет көрсетулері 1,3% қымбаттады.

2008 жылғы сәуір - маусымда тау-кен өндіру өнеркәсібі кәсіпорындарының бағалары 27,2% (2007 жылғы тиісті кезеңде – 12,5%) өсті. Өнім өндірушілер бағасының өсу себептерінің бірі энергияның және басқа шикізат тауарлары бағасының өсуі болды. Мәселен, 2008 жылғы 2-тоқсанда көмір бағасының өсуі 39,7% (2007 жылғы 2-тоқсанда – 3,7% төмендеді), мұнай өндіру бағасының өсуі – 27,8% (13,0% өсті) құрады, газ конденсатының бағасы 29,9% (11,0%), табиғи газ бағасы – 7,0% (1,9%) өсті. Тұтастай алғанда, 2008 жылғы сәуір - маусым аралығындағы кезеңде энергия ресурстары 26,1% қымбаттады, бұл ретте 2007 жылғы тиісті кезеңде олар 10,6% қымбаттады.

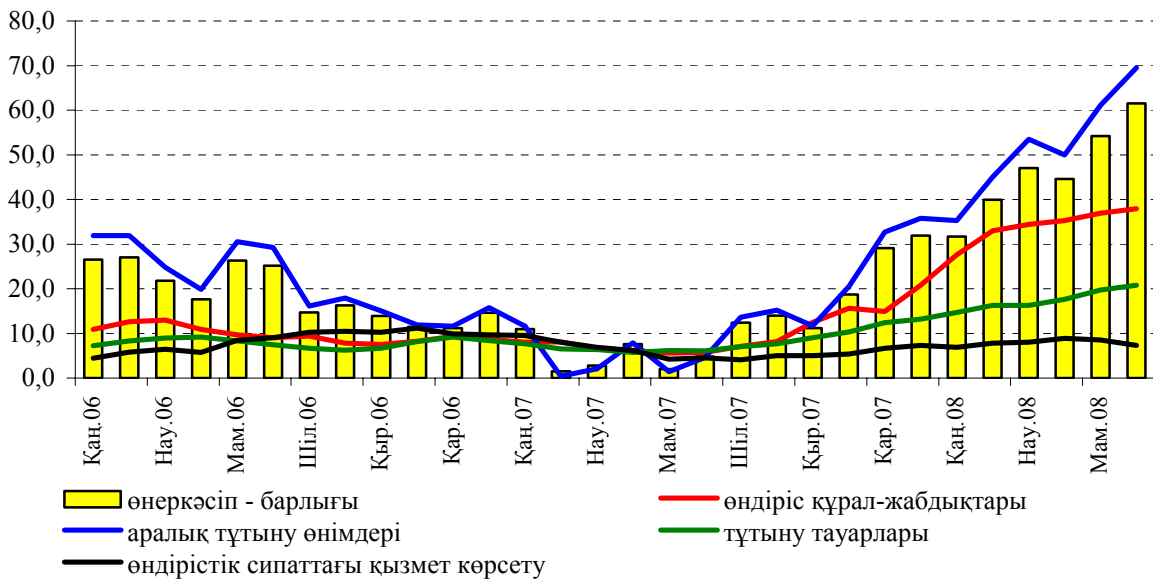
Өңдеу өнеркәсібіндегі бағаның өсімі сондай-ақ энергия ресурстарына қалыптасып отырған баға ахуалының ықпалынан 13,4% құрады. Қара металдар прокатының бағасы 43,4% (2007 жылғы 2 тоқсанда – 42,5%), түсті металдар прокаты – 1,6% (19,1 %) өсті. 2007 жылғы тиісті кезеңде 2,1% төмендеу байқалған болса, 2008 жылғы 2-тоқсанда мұнай өнімдері 11,0% қымбаттады.

Электр энергиясын, газды және суды өндіру мен бөлудің бағалары мен тарифтері 2008 жылғы 2-тоқсанда 3,6% (2007 жылғы 2 тоқсанда – 1,6%) өсті.

2008 жылғы маусымда өнеркәсіп өндірісіндегі бағаның жылдық өсуі (2008 жылғы маусымда 2007 жылғы маусымға қарағанда) 2007 жылғы желтоқсандағы 31,9%-дан ұлғайып, 61,5% құрады. Соңғы 12 айда өндірілген өнім 65,0%-ға, оның ішінде өндіріс құрал-жабдықтары – 37,6%, аралық тұтыну тауарлары – 69,5%, тұтыну тауарлары 20,8% қымбаттады. өндірістік сипаттағы қызмет көрсету бағасының жылдық өсімі 7,3% құрады (5-график).

5-график

Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар

2008 жылғы 2-тоқсанда ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірушілердің сату бағалары 6,2% өсті (2007 жылғы 2-тоқсанда – 0,7%). Ауыл шаруашылығындағы баға динамикасы өсімдік шаруашылығы өнімі бағасының 10,4% көтерілуі аясында қалыптасты. Мал шаруашылығы өнімі 0,6% қымбаттады.

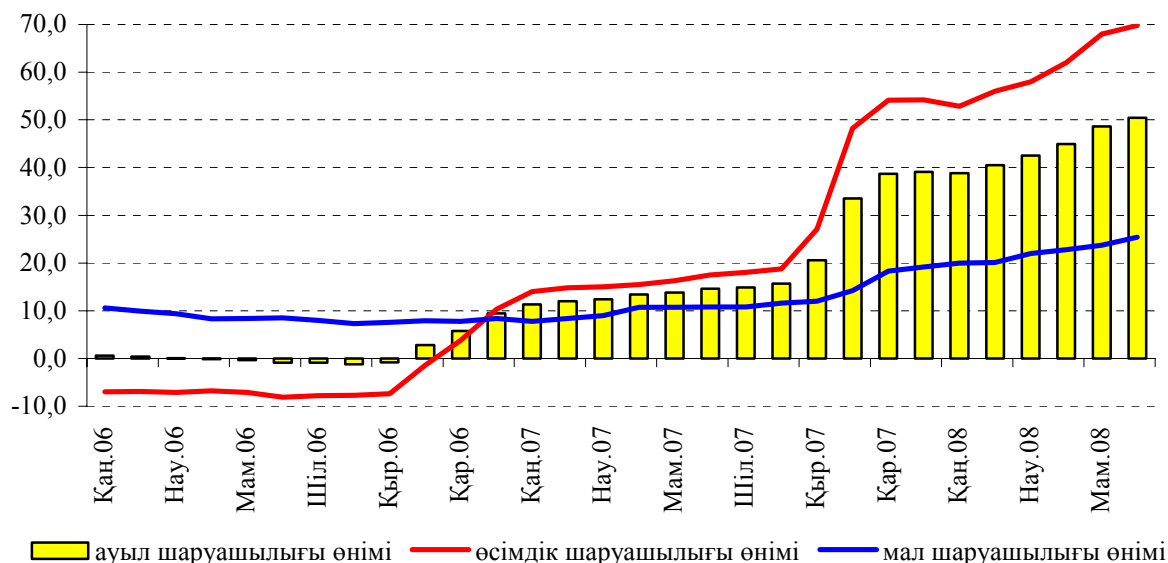
Талданып отырған кезеңде өсімдік шаруашылығы өнімі бағасының көтерілуіне дәнді дақылдар бағасының 11,3%-ға өсуі себепші болды, көкөніс бағасының өсуі 9,7% құралы.

Мал шаруашылығы өнімдері ішінде 2008 жылғы сәуір - маусымда мал және құс етінің бағасы (5,7%) өсті, сүт және жұмыртқа бағасы тиісінше 7,8% және 10,3%, төмендеді.

Ауыл шаруашылығы өнімі бағасының жылдық көрсеткіште 2007 жылы басталған көтеріңкі динамикасы 2008 жылғы 2-тоқсанда қарқындап өсті. 2008 жылғы маусымның қорытындысы бойынша баға өсімі 50,4%-ға жетті (2007 жылғы желтоқсанда – 39,1%). Бұл ретте өсімдік шаруашылығы өнімі – 69,8%-ға (54,2%), мал шаруашылығы өнімі 25,4% қымбаттады (19,2%) (6-график).

6-график

Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі

2008 жылғы 2-тоқсанда дайын өнімге сұраныстың өсу қарқыны бұрынғы деңгейде қалды. Мәселен, пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 27,4% дайын өнімге сұраныстың өсуін белгіледі (2008 жылғы 1 тоқсанда – 25,7%). Бұл ретте тұрақты сұранысы бар кәсіпорындардың үлесі төмендеді (51,9%-дан 49,0%-ға дейін), сұраныстың төмендегені туралы мәлімдеген кәсіпорындардың (21,3%-дан 23,1%-ға дейін), және сұраныстың ұлғайғанын белгілеген кәсіпорындардың (25,7%-дан 27,4%-ға дейін) үлесі артты. Нәтижесінде саланың дайын өніміне сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі 2008 жылғы 1 тоқсанмен салыстырғанда өзгерген жоқ және 52,2 құрады.

Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 43,1%-ы 2008 жылғы 3-тоқсанда дайын өнімге сұраныстың өзгеріссіз қалатынын күтуде, сонымен қатар сұраныстың ұлғаюын пікіртерімге қатысқан кәсіпорындардың 27,4% күтуде. Бұл ретте дайын өнімге сұраныстың азаюын кәсіпорындардың 10,0% ғана күтуде. Нәтижесінде 2008 жылғы 3 тоқсанда индекстің 58,7 белгісіне дейін өсуі күтілуде (7-график).

Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың дайын өнім бағасына қатысты жағдай өндірістік үдерісте пайдаланылатын шикізат және материалдар инфляциялық қысымның біршама азайғанымен сипатталады.

2008 жылғы 2-тоқсанда дайын өнім бағасының көтерілуін кәсіпорындардың 40,6% белгіледі (1 тоқсанда – 41,3%). Өнімдерінің бағасы төмендеген кәсіпорындардың үлесі өсті – 5,0% (өткен тоқсанда – 3,5%). Соның салдарынан дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 2008 жылғы 1 тоқсандағы 68,9 салыстырғанда 67,8 дейін төмендегені байқалды.

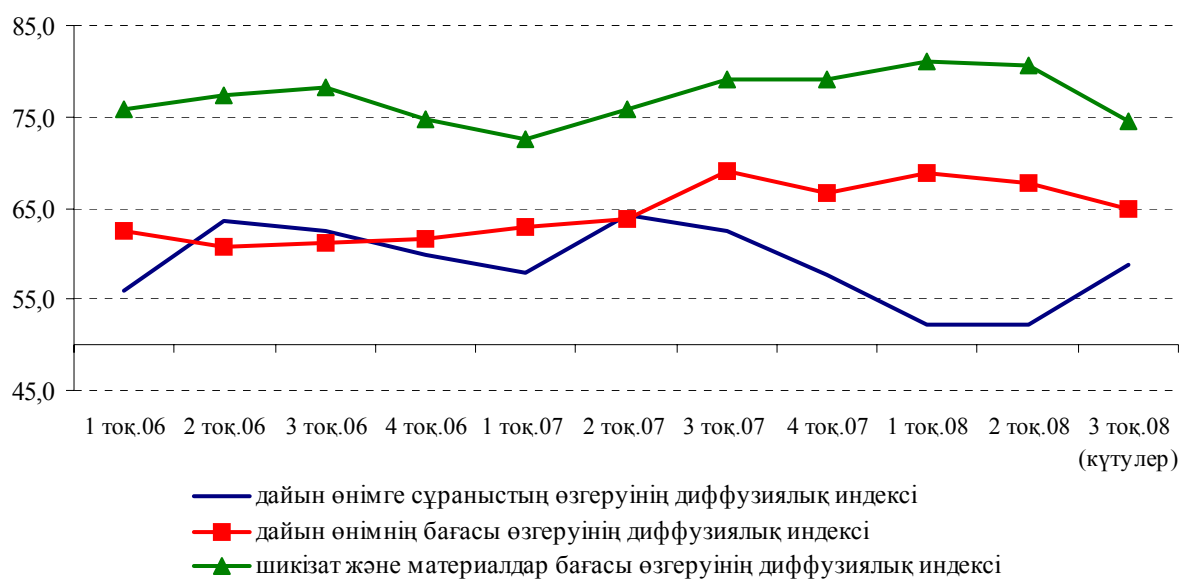
2008 жылғы 3-тоқсанда дайын өнімнің бағасы өзгеруінің диффузиялық индексінің 64,9 дейін одан әрі төмендеуі күтілуде. Мұның өзі оның дайын өніміне бағаның 2,4% дейін төмендеуі күтілетін кәсіпорындардың үлесі өнім бағасының өсуі болжанатын кәсіпорындар үлесінің 32,1% дейін азаюына байланысты (7-график).

Шикізат және материалдар бағасының 70,9% - 70,8% дейін өсуін белгілеген кәсіпорындардың үлесі аз ғана төмендеді. Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 19,6%-ы баға тұрақтылығы туралы мәлімдеді, бұл ретте олардың үлесі өткен тоқсанда 20,0% құрады. Шикізат және материалдар бағасының төмендеуін белгілеген кәсіпорындардың үлесі 0,8%-дан 1,2%-ға дейін өсті. Шикізат және материалдар бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 81,1-ден 80,7-ге дейін төмендеді.

2008 жылғы 3-тоқсанда шикізат және материалдар бағасының өсуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 57,7% дейін төмендейді, бағаның төмендеуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 0,7% құрайды. Соның салдарынан, диффузиялық индекстің 74,4 дейін төмендеуі күтіледі (7-график).

7-график

Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Осылайша, пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың бұдан әрі бағаның өсуіне қатысты күтулері теріс көрсеткіште қалуда. Бұл деректі мәні 50 деңгейінен айтарлықтай жоғары болып отырған тиісті диффузиялық индекстерден байқауға болады.

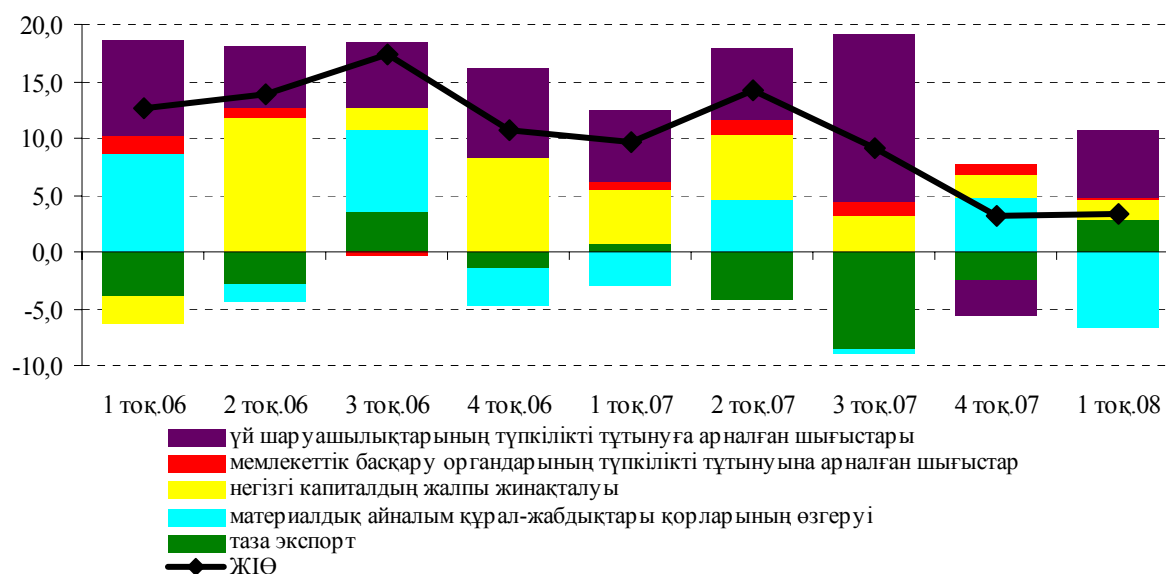
3. Инфляция факторлары

3.1. Жиынтық сұраныс

2008 жылғы 1-тоқсанда ЖІӨ тұтынудың өсу қарқыны бағалау бойынша 2007 жылғы тиісті тоқсанмен 3,4% құрады, бұл өткен тоқсандағы осы көрсеткіштен біршама жоғары болды (3,2%). Бұған үй шаруашылықтарын және таза экспортты түпкілікті тұтынуға арналған шығыстардың ұлғаюы себепші болды, бұл ретте материалдық айналым құрал-жабдықтарының қоры күрт азайды (8-график).

8-график

Жиынтық сұраныстың құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі, %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

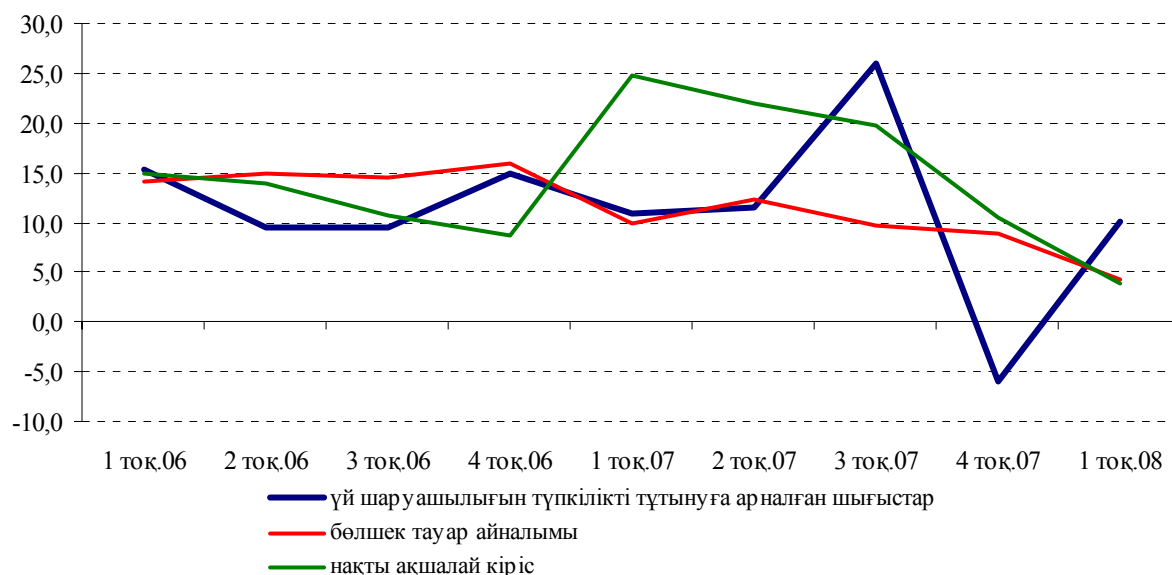
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс

2008 жылғы 1-тоқсанда үй шаруашылықтарын түпкілікті тұтыну шығыстары 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 10,2% өсті (2007 жылғы 4-тоқсанда – 6% азайды).

Халық кірістері өсуінің бәсеңдеуіне қарамастан, үй шаруашылықтарын түпкілікті тұтыну шығыстары өсті. 2008 жылғы 1-тоқсанның қорытындысы бойынша номиналды ақша кірісі жан басына шаққанда 2007 жылғы 1-тоқсандағымен салыстырғанда 23,2%, ал нақты көрсеткішпен – 3,8% өсті (2007 жылғы 4-тоқсанда – 10,6% өсті).

Бұл ретте 2008 жылғы қаңтар-наурызда бөлшек тауар айналымы 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 4,3% ұлғайды (2007 жылғы 4-тоқсанда – 8,9%) (9-график).

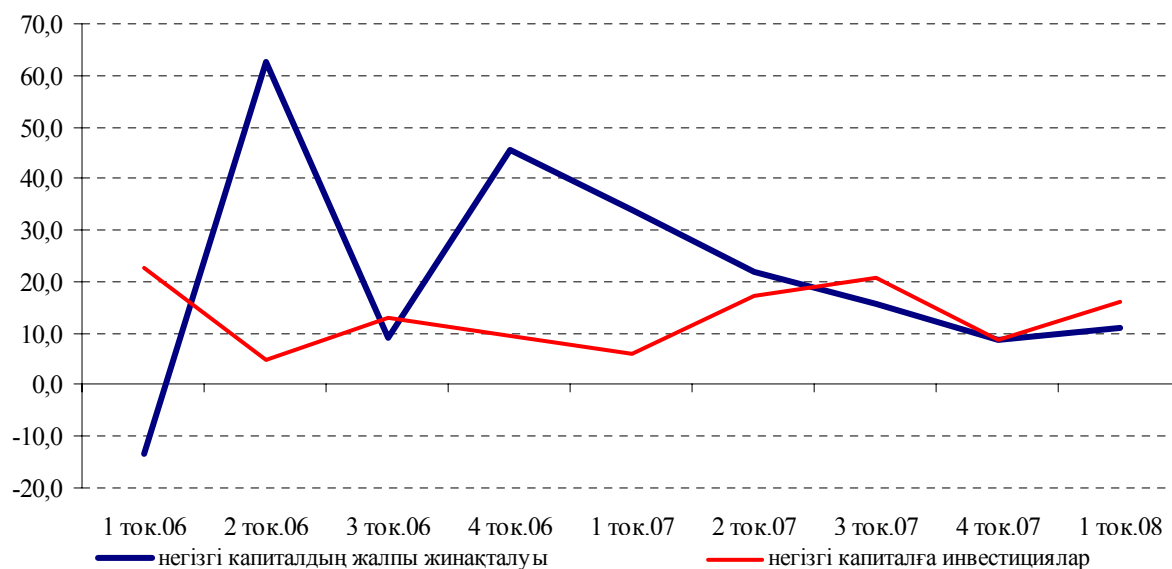
9-график

**Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

2008 жылғы 1-тоқсанда ЖІӨ-нің құрылымында негізгі капиталдың жалпы жинақталуына арналған шығыстардың өсуі 10,9% құрады. Бұл ретте 2008 жылғы 1-тоқсанда негізгі капиталға инвестициялардың көлемі 16% ұлғайды (10-график).

10-график

**Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

3.1.2. Мемлекеттік тұтыну

2008 жылғы 1-тоқсанда мемлекеттік басқару органдарының түпкілікті тұтынуына арналған шығыстар 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда бағалау бойынша 2,5% ұлғайды (2007 жылғы 4-тоқсанда – 13,6%).

Тұтастай алғанда 2008 жылғы 1-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің шығыстары 722,9 млрд. теңгеге немесе ЖІӨ-ге шаққанда 23,0% қаржыландырылды. 2007 жылғы тиісті кезеңнің көрсеткіштерімен салыстырғанда ол 6,8% ұлғайды.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындары 490,6 млрд. теңге сомасында қаржыландырылды, бұл 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 12,4% көп.

Мемлекеттік бюджеттің күрделі шығындары 2008 жылғы 1-тоқсанда 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 56,4% ұлғайды. 2008 жылғы 1-тоқсанда бюджеттік кредиттер 7,3 есе ұлғайды, қаржы активтерін сатып алуға арналған шығыстар 54,1% қысқарды.

2008 жылғы 1-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің түсімдері 746,0 млрд. теңгені құрады немесе ЖІӨ-ге шаққанда 23,7%. Олар өткен жылдың тиісті кезеңіндегі көрсеткіштерімен салыстырғанда 26,0% ұлғайды. Кірістердің өсімі салықтық түсімдер көлемінің ұлғаюымен, сондай-ақ ресми трансферттер деңгейінің айтарлықтай көбеюімен қамтамасыз етілді.

2008 жылғы 1-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің негізгі түсімдері – салық түсімдері (73,6%) және ресми трансферттер (18,5%) болып табылды.

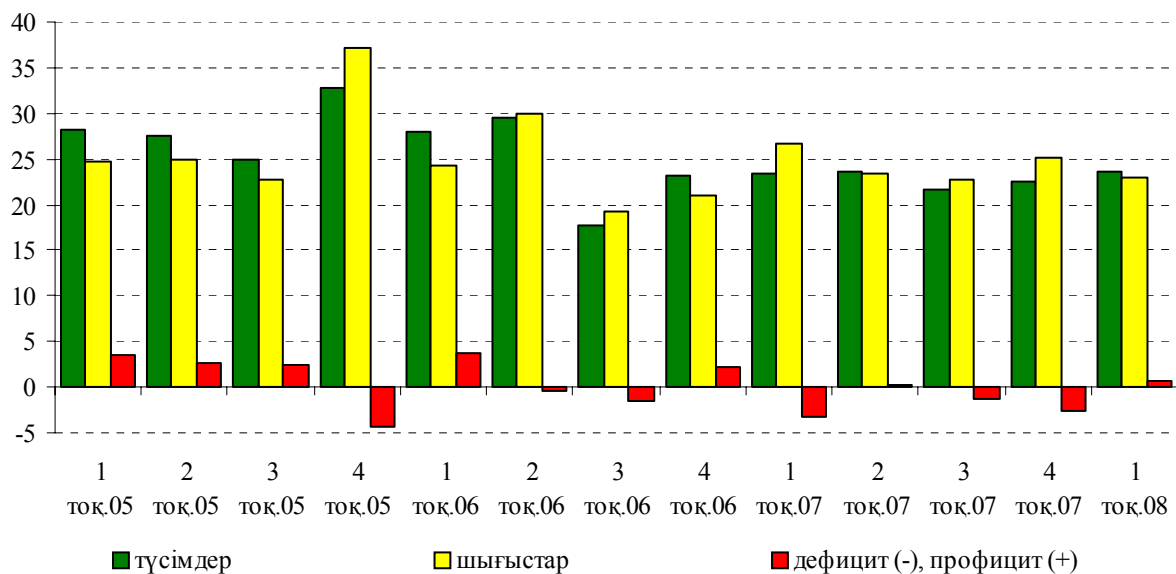
Салық түсімдері құрылымында жеке табыс салығы, мүлік салығы, қосылған құн салығы, көлік құралдары салығы бойынша түсімдер ұлғайды. Корпоративтік табыс салығы 15,4% ұлғайды, ал табиғи ресурстарды пайдаланғаны үшін түсімдер 0,6% қысқарды.

2008 жылғы 1-тоқсанда республикалық бюджетке Ұлттық қордан 143,0 млрд. теңге сомасында кепілдік берілген трансферт алынды.

2008 жылғы 1-тоқсанда түсімдердің мемлекеттік бюджет шығыстарынан асып түсуі нәтижесінде 2007 жылғы 1-тоқсандағы 84,7 млрд. теңге мөлшеріндегі дефицитке қарағанда 23,2 млрд. теңге профицитпен қалыптасты (ЖІӨ-ге 0,7%) (11-график).

11-график

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, ЖІӨ-ге %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

Мемлекеттік бюджеттің алынған профициті заемдар бойынша – 49,2 млрд. теңге негізгі борышты өтеуге пайдаланылды, мұның өзі өткен жылғы тиісті кезеңнің осындай көрсеткішінен 3,1 есе асып түсті.

2008 жылғы наурызда Үкіметтің ішкі борышы 2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 40,5%-ға 560,2 млрд. теңгеге дейін өсті және ұзақ мерзімді қазынашылық облигациялар шығарумен қамтамасыз етілді.

2008 жылғы 1-тоқсанда Үкіметтің сыртқы борышы 2007 жылғы 1-тоқсанмен салыстырғанда 11,5%-ға 1,5 млрд. АҚШ долл. дейін қысқарды.

3.1.3. Сыртқы сектор

– Әлемдік бағалар

2008 жылғы 2-тоқсанда әлемдік азық-түлік нарықтарындағы ахуал әр түрлі бағыттағы үрдістермен сипатталды.

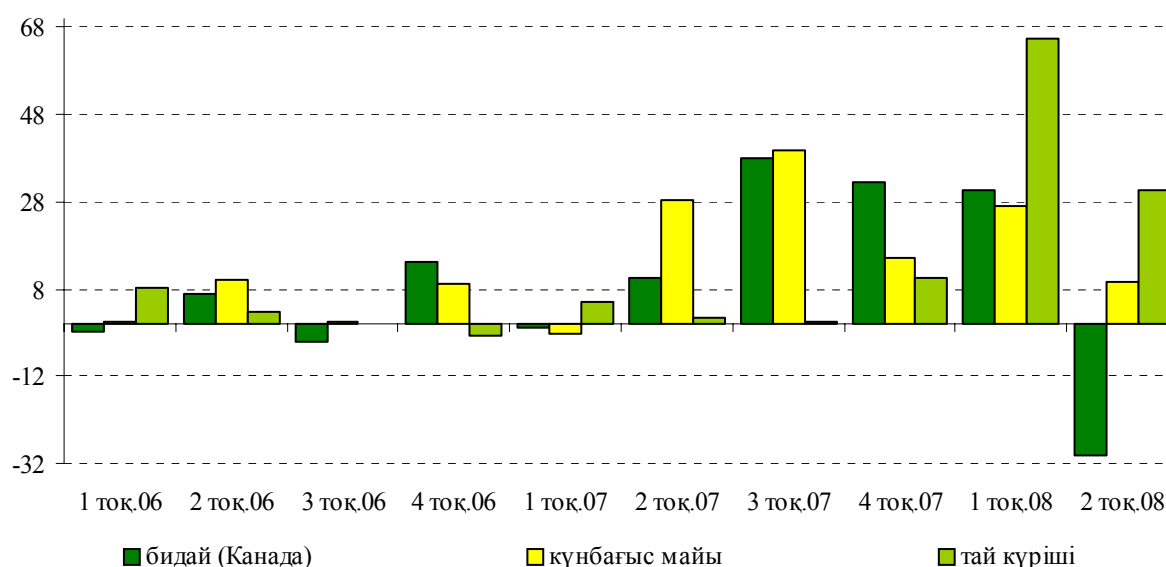
2008 жылғы сәуір-маусымда бидайдың әлемдік бағасы төмендеді. Мәселен, Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша бидайдың (Канада) әлемдік бағасы 2008 жылғы 2-тоқсанда 30,2% төмендеді. Орташа алғанда 2-тоқсанда оның бағасы 1 тонна үшін 484,4 АҚШ долл. құрады.

2008 жылғы 2-тоқсанда күнбағыс майына әлемдік бағаның өсу қарқыны азайды, алайда ол жоғары деңгейде қалып отыр. Мәселен, 2008 жылғы сәуір-маусымда АҚШ Ауыл шаруашылығы департаментінің деректері бойынша күнбағыс майының бағасы 9,8% өсті және орташа алғанда осы кезеңде бір метр тоннаға 1900 АҚШ долл. асып кетті.

2008 жылғы 2-тоқсанда күріштің әлемдік бағасы түрлі бағыттағы үрдістерді көрсетті. 2008 жылы ең жоғары баға сәуір-мамырға тиесілі болды. Маусымда баға 16,7% төмендеді, алайда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда олар жоғары деңгейде қалуда (2,2 есе өсті). Тұтастай алғанда 2008 жылғы 2-тоқсанда (Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша) күріштің қымбаттауы 30,5% құрады (12-график).

12-график

Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы (өткен кезеңге, %)

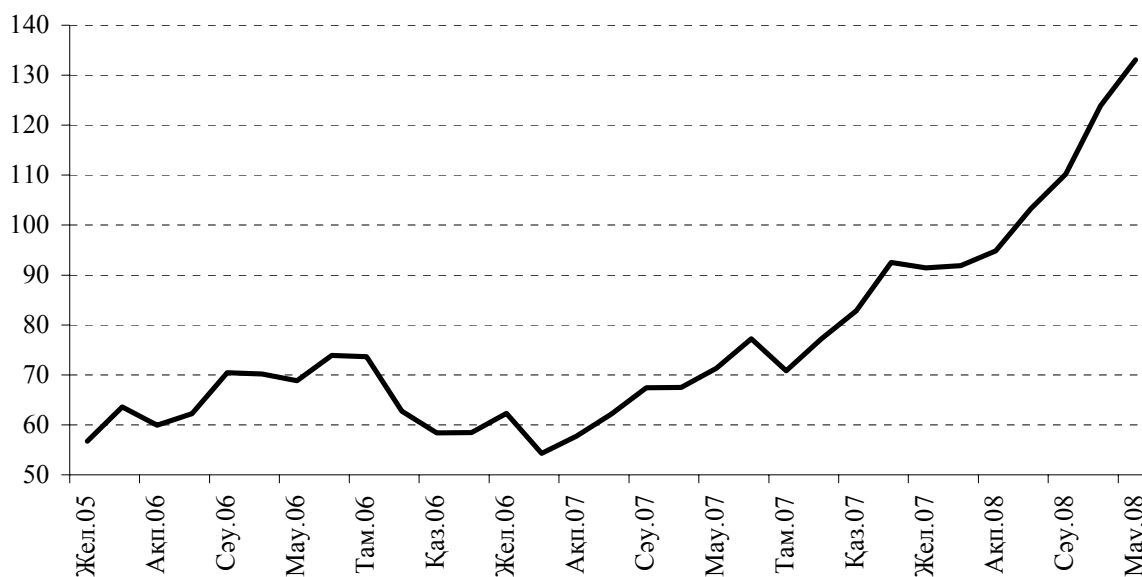
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк, АҚШ Ауыл шаруашылығы департаменті

2008 жылғы сәуір-маусымда әлемдік нарықта энергия ресурстарының, әсіресе мұнайдың бағасы айтарлықтай өскені байқалды.

2008 жылғы 2-тоқсанда Brent сұрыпты мұнайға, Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша баға 28,8%-ға өсті және 2008 жылғы маусымда бір баррель үшін 133,1 АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты (13-график). Бұл ретте баға 2008 жылғы маусымда 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда 86,6% өсті.

13-график

Бrent сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасының динамикасы, бір баррель үшін АҚШ долл.

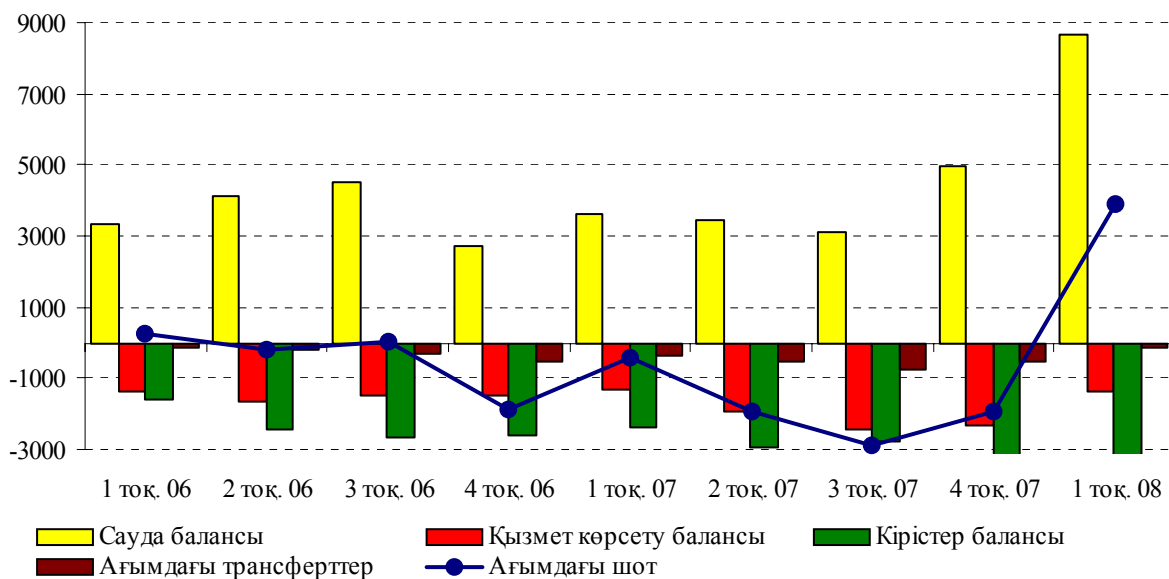
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк

– Төлем балансы

2008 жылғы 1-тоқсанның қорытындысы бойынша төлем балансының ағымдағы шоты айтарлықтай оң сальдомен 3,9 млрд. АҚШ долл. қалыптасты (14-график).

14-график

Ағымдағы операциялар шотының балансы, млн. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ағымдағы операциялар шоттары профицитіне негізінен энергия тасымалдағыштарға әлемдік бағаның жоғары деңгейі себепші болған экспорттық құнның өсуі үлес қосты. 2008 жылғы 1-тоқсанда тауарлар экспортынан түсімдер 2007 жылғы 1-тоқсандағымен салыстырғанда 56,7%-ға, бұл ретте тауар импортына жұмсалған шығыстар – 11,6% ұлғайды. Осылайша, сауда балансы 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 2,4 есе ұлғайып және ағымдағы операциялар шоттарының басқа құрамдас бөліктері бойынша ресурстардың нетто-әкетілуін өтей отырып 8,6 млрд. АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты. Қызмет көрсету балансының дефициті 2007 жылғы 1-тоқсандағымен салыстырғанда аз ғана ұлғайды (2,4%) және 1,3 млрд. АҚШ долл. құрады, кірістер балансының дефициті 39,0%-ға 3,3 млрд. АҚШ долл. дейін өсті. Ағымдағы трансферттер бойынша резидент еместердің төлемдері 62,0% қысқарып, 149,0 млн. АҚШ долл. құрады.

Қаржылық шот операциялары бойынша ресурстардың әкетілуі 2,0 млрд. АҚШ долл. құрады (2007 жылғы 1-тоқсанда – таза түсім 2,9 млрд. АҚШ долл.). Резиденттердің шетелдік активтері 2008 жылғы 1-тоқсанда 5,4 млрд. АҚШ долл. өсті, бұл 2007 жылғы тиісті кезеңдегі өсу көрсеткішінен 26,5% аз. Резиденттердің сыртқы міндеттемелері 2,0 млрд. АҚШ долл. ұлғайды, 2007 жылғы 1-тоқсандағы осындай көрсеткіштен 4 есе аз. Тікелей инвестициялар түріндегі түсімдер өскен кезде (1,7 млрд. АҚШ долл.) сыртқы міндеттемелер өсімінің төмендеуіне, ең алдымен, банк секторының операциялары себепші болды. Мәселен, қаралып отырған кезеңде банк секторының сыртқы борыштық міндеттемелері 2007 жылғы 1-тоқсандағы 5,04 млрд. АҚШ долл. өсумен салыстырғанда 1,3 млрд. АҚШ долл. азайды.

Төлем балансының операциялары бойынша оң сальдо 2008 жылғы 1-тоқсанда 1,4 млрд. АҚШ долл. құрады, бұл 2007 жылғы осындай көрсеткіштен 37% аз.

– **Сауда талаптары және нақты тиімді айырбас бағамы**

2008 жылғы 1-тоқсанда сауда талаптарының жиынтық индексі 2007 жылғы 1-тоқсандағы осындай көрсеткіштен 20% жоғары болды. Бұл ретте еуро аймақ елдерімен сауда талаптары 28%-ға жақсарды, Ресеймен – 9%-ға нашарлады (1-кесте).

1-кесте

**Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі
(өткен жылғы тиісті кезеңге, %-бен)**

	1 тоқ.07	2 тоқ.07	3 тоқ.07	4 тоқ.07	1 тоқ.08
Экспорттық бағалар	6	8	8	32	56
Импорттық бағалар	19	18	12	18	28
Сауда талаптары	-10	-8	-4	12	20
оның ішінде:					
Еуроаймақ елдері					
Экспорттық бағалар	5	2	-1	32	54
Импорттық бағалар	28	22	2	10	16
Сауда талаптары	-18	-17	-3	19	28
Ресей					
Экспорттық бағалар	0	19	17	28	30
Импорттық бағалар	15	14	17	17	43
Сауда талаптары	-13	4	0	9	-9

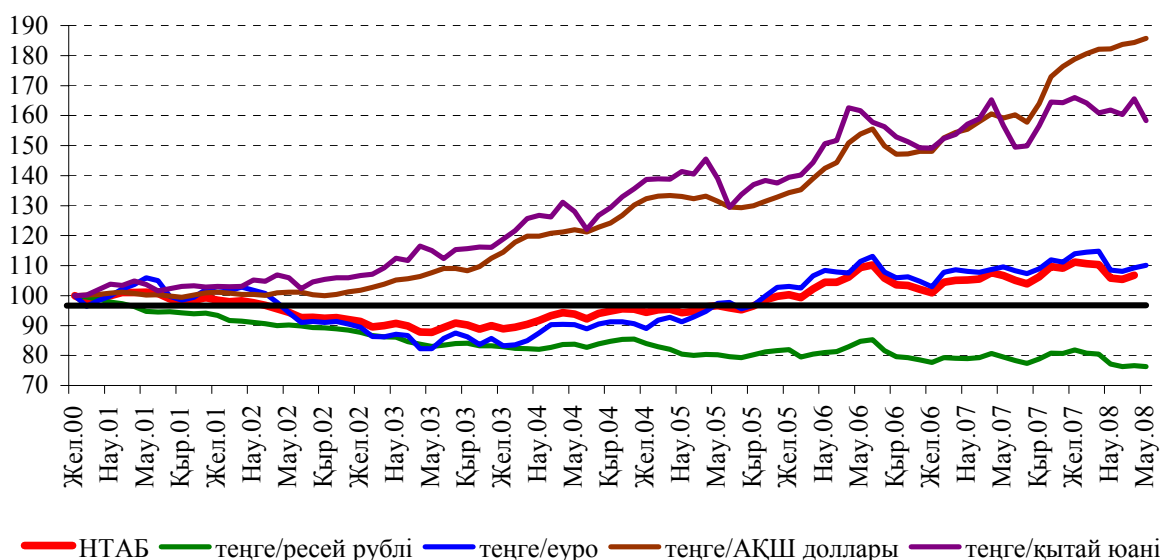
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 1-тоқсанның қорытындысы бойынша өткен кезеңмен салыстырғанда теңгенің нақты тиімді айырбас бағамының индексі 1,0% әлсіреді. Бұл ретте ТМД елдерінің валюталар қоржынында теңге 2,0%, басқа елдердің валюталар қоржынына – 0,6% арзандады.

2008 жылғы 1-тоқсанда нақты көрсеткіште теңге АҚШ долларына қатысты 3,2%, еуроға – 0,2% нығайды, Ресей рубліне қатысты – 2,0%-ға әлсіреді (15-график).

15-график

**Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
(2000 жылғы желтоқсан = 100%)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Теңгенің нығаюының қазақстандық өндірушілердің бәсеке қабілеттілігіне теріс ықпалы Қазақстанның сауда айналымында алыс шет елдермен арнайы тауарлармен сауда-саттығының басымдығымен шектеледі. Валюта бағамының салыстырмалы түрде

өзгеру ықпалының әсері республиканың негізгі сауда әріптесі Ресеймен саудасаттықтағы тауар топтарында басым болды. Бірақ негізгі әлемдік валюталарға қатысты Ресей рублінің нығаюына үрдістердің сақталуы Ресей Федерациясымен сауданың нәтижелеріне валюталық бағам факторының ықпалын білдірмейді.

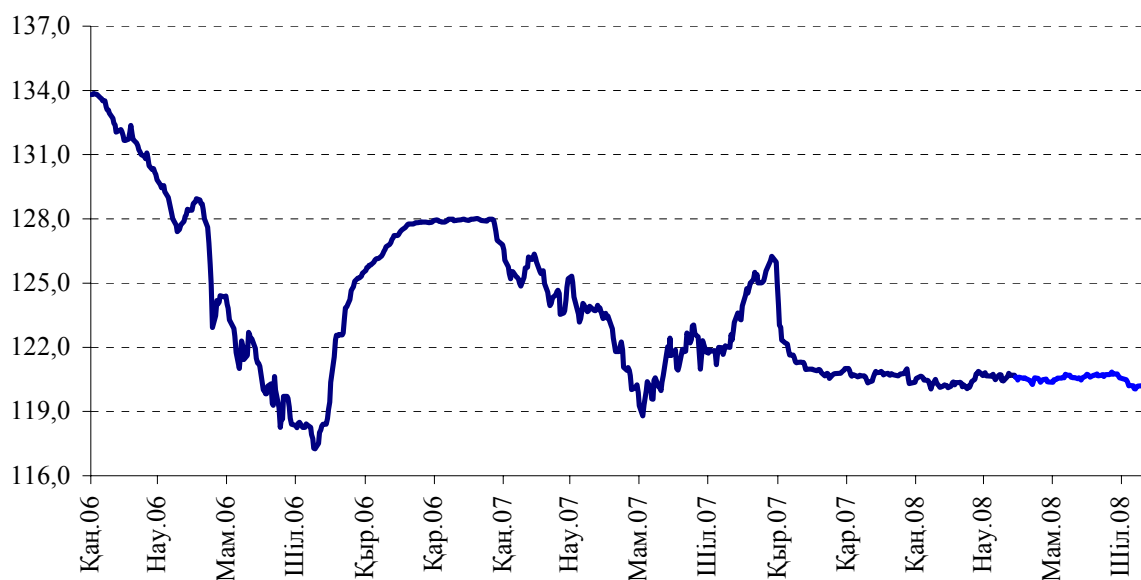
– Теңгенің номиналдық айырбас бағамы

2008 жылғы 2-тоқсанда ішкі валюта нарығындағы ахуалдың тұрақтылығы жалғасты. Тұтастай алғанда, тоқсанның қорытындысы бойынша теңгенің бағамы АҚШ долларына қатысты 0,05% әлсіреді – 120,69 теңге/АҚШ долл. 120,75 теңге/АҚШ долл. дейін.

2008 жылғы 2-тоқсанда теңгенің орташа алынған айырбастау бағамы 2008 жылғы 1-тоқсандағы тиісті көрсеткішпен салыстырғанда 0,1% нығайып, бір АҚШ доллары үшін 120,59 теңге болды. Теңге тоқсанның ішінде АҚШ долларына қатысты 1 АҚШ доллары үшін 120,26-120,84 теңге ауқымында өзгерді (16-график).

16-график

Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

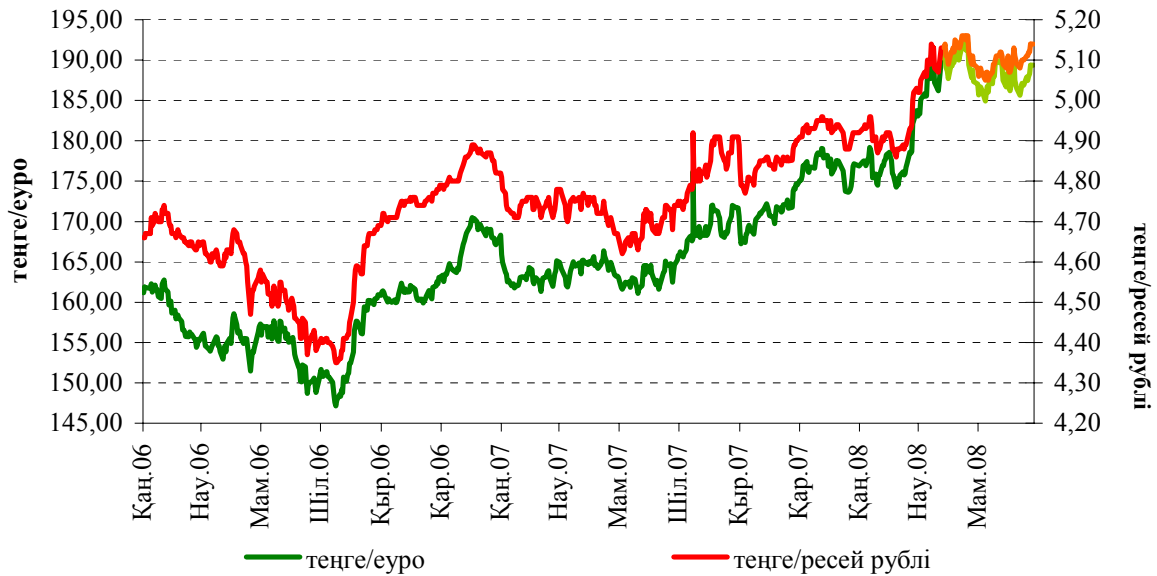
Сәуірде теңге АҚШ долларына қатысты 0,3%-ға нығайды, ал мамыр мен маусымда тиісінше 0,2% және 0,1% әлсіреді.

Ішкі валюта нарығының биржа бөлігінде еуромен және Ресей рублімен мәмілелердің көлемі аз ғана мөлшерде қалатындықтан, осы валюталарға қатысы бойынша теңгенің бағамы АҚШ долларына кросс-бағам негізінде есептеледі. Тиісінше, теңге бағамының еуроға және Ресей рубліне динамикасы теңгенің АҚШ долларына бағамының динамикасымен, халықаралық қаржы нарығындағы бірыңғай еуропалық валюта жағдайымен және Ресейдің Орталық Банкінің Ресей рублінің валюталар қоржынына айырбастау бағамына қатысты саясатымен айқындалды.

2008 жылғы 2-тоқсанда теңгенің еуроға ресми бағамы 0,4%-ға нығайды, Ресей рубліне - 0,2%-ға әлсіреді (17-график).

17-график

Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы

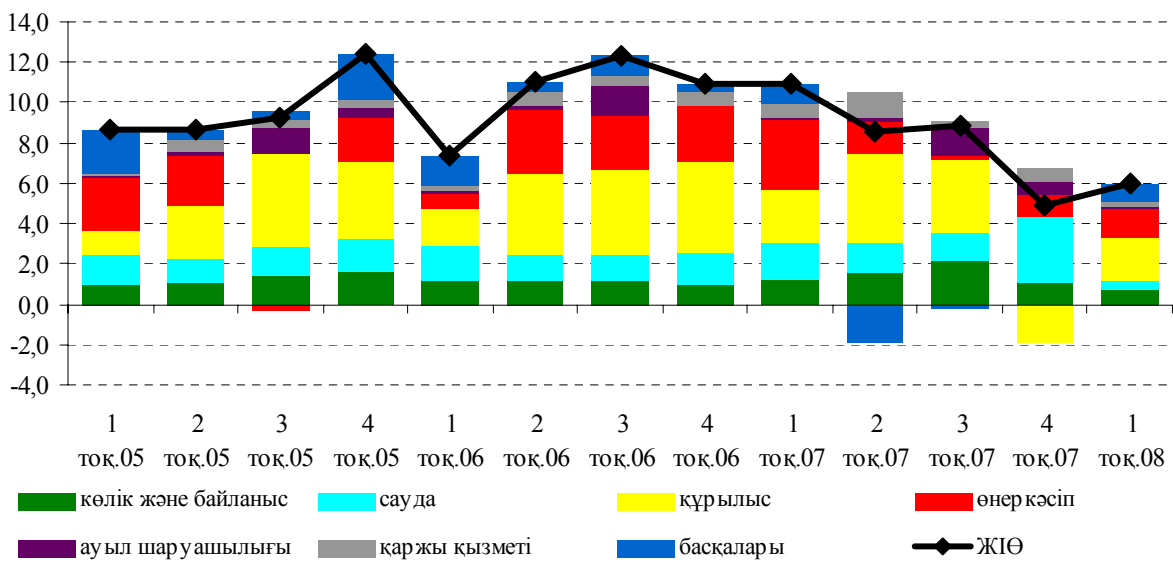
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.2. Өндіріс

2008 жылғы 1-тоқсанда ЖІӨ өндірісінің көлемі ағымдағы бағамен 3144,0 млрд. теңге болды. Нақты ЖІӨ өсуі жылдамдады және 2007 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 6,0% құрады, бұған, негізінен, құрылыс және өнеркәсіп өндірісі себепші болды (18-график).

18-график

Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

3.3. Еңбек нарығы

3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық

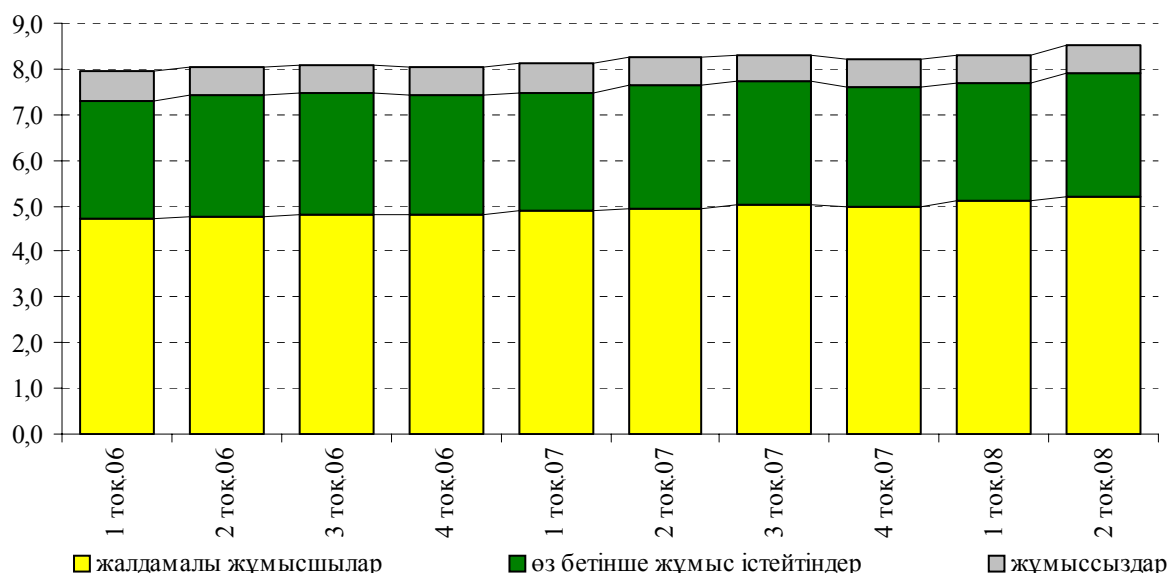
2008 жылғы 2-тоқсанда экономикада жұмыспен қамтылғандар саны ұлғайды. Олардың саны 7,9 млн. адамды құрады, мұның өзі өткен тоқсандағымен салыстырғанда 1,4% көп. Жалдамалы қызметкерлердің саны 0,9%-ға 5,2 млн. адамға дейін, ал өз бетінше жұмыс істейтіндер саны 2,2%-ға 2,7 млн. адамға дейін өсті.

Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардағы жалдамалы қызметкерлердің құрылымында 4,2 млн. адам (жалдау бойынша барлық жұмыс істейтіндердің 80,6%), жеке тұлғаларда – 0,6 млн. адам (11,9%), шаруа (фермерлік) қожалықтарда – 0,4 млн. адам (7,4%) жұмыс істеді.

2008 жылғы 2-тоқсанда жұмыссыздар саны 557,2 мың адамды құрады және жылдың өткен кезеңімен салыстырғанда 2,9% қысқарды (19-график).

19-график

Экономикалық белсенді халықтың құрылымы, млн. адам

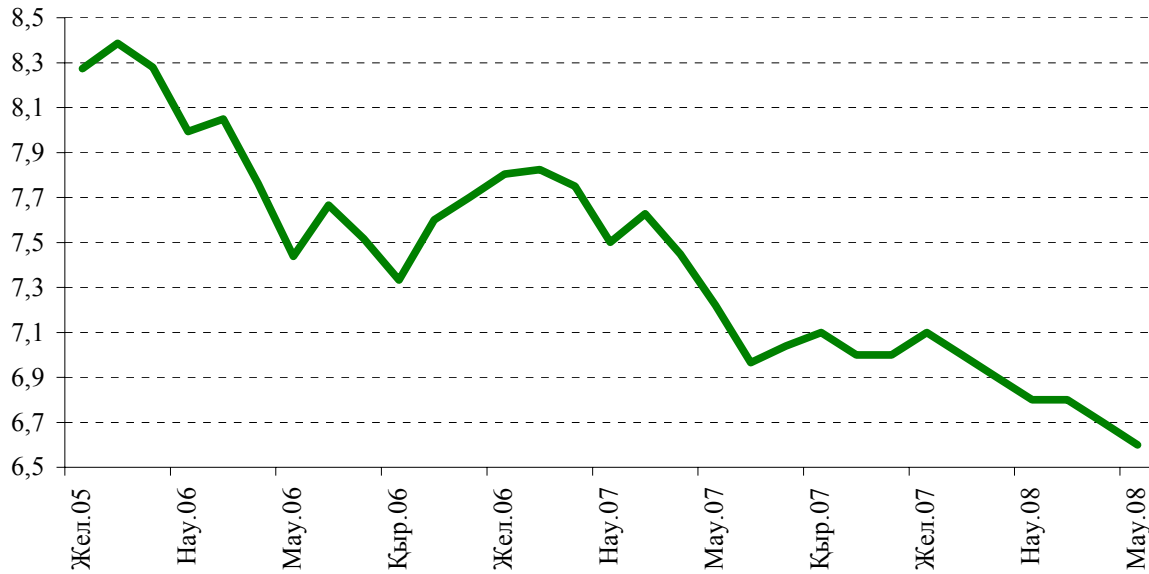

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2008 жылғы 2-тоқсанда жұмыссыздық деңгейі 6,9%-дан 6,6%-ға дейін қысқарды (20-график).

20-график

Нақты жұмыссыздық деңгейі, %

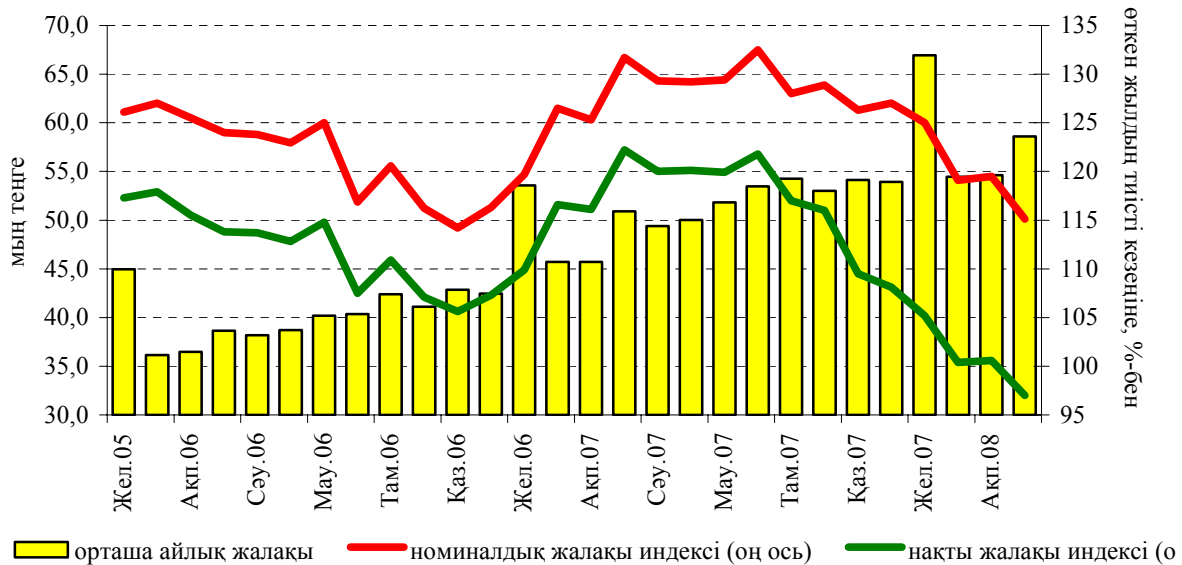
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

3.3.2. Жалақы және өнімділік

2008 жылғы 1-тоқсанда өткен кезеңдегі көрсеткішпен салыстырғанда жалақының маусымдық төмендегені байқалды. Алайда 2007 жылғы тиісті кезеңнің көрсеткіштерімен салыстырғанда орташа айлық жалақы 17,2% артты. Бұл ретте жылдық инфляцияның күрт өсуі жалақының сатып алу қабілетінің азаюына әкеліп соқтырды. Нақты көрсеткіште ол 1,3% төмендеді (2007 жылғы 4-тоқсанда – 7,7% өсті) (21-график).

21-график

Жалақы динамикасы

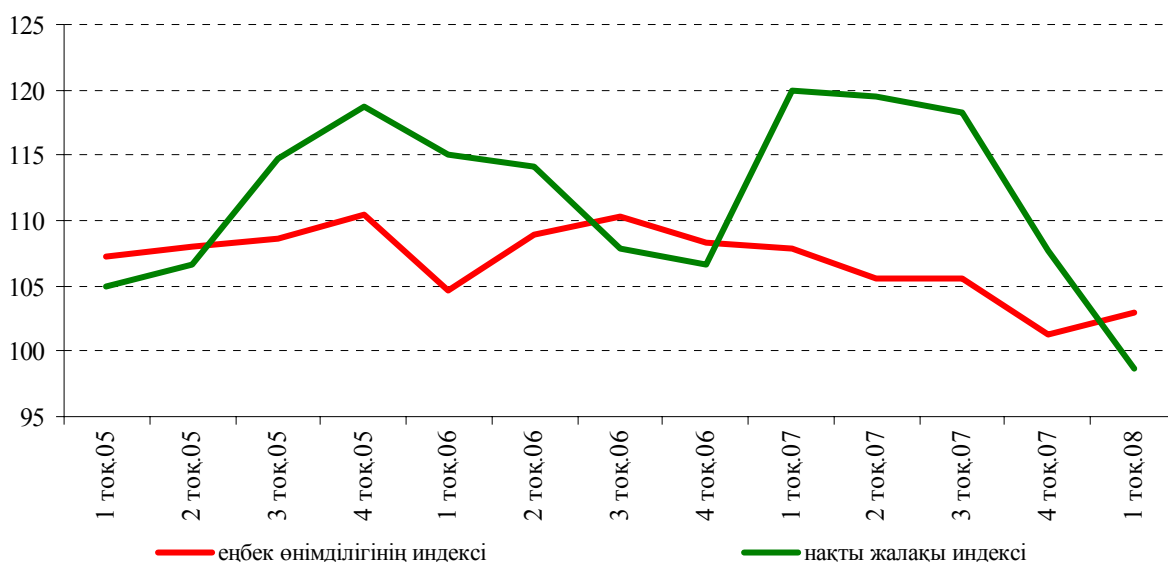

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2007 жылғы 4-тоқсанда еңбек өнімділігінің өсу қарқыны айтарлықтай төмендегеннен кейін 2008 жылғы 1-тоқсанда еңбек өнімділігі 3,0% өсті, бұл жұмыспен қамтылудың 3,6% өсу аясында нақты ЖІӨ-нің 6,0% өсуімен байланысты. Нақты жалақы 1,3% төмендеді, бұл экономикадағы инфляциялық аяның төмендеуіне оң ықпал етуі тиіс (22-график).

22-график

**Еңбек өнімділігінің және нақты жалақы динамикасы
(өткен жылғы тиісті айға %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

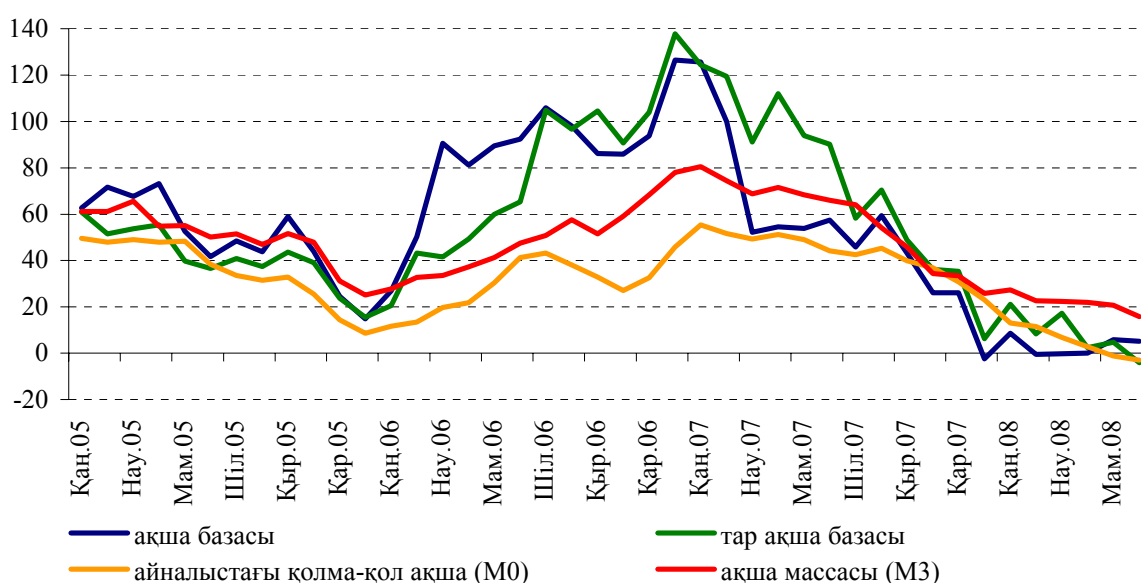
4. Ақша агрегаттары

4.1. Ақша агрегаттары

Ақша ұсынысы көрсеткіштерінің динамикасы 2008 жылғы 2-тоқсанда өсудің аса жоғары емес көрсеткіштерін, ал тар ақша базасы және айналыстағы қолма-қол ақша жағдайында өсудің теріс көрсеткіштерін көрсетті. Бұл ретте қаралып отырған тоқсанда 05 жылдан бастап ақша агрегаттары өзгерістерінің ең төменгі қарқыны байқалды (23-график).

23-график

**Ақша агрегаттарының динамикасы
(өткен жылғы тиісті айға %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.1. Ақша базасы

Ақша базасы 2008 жылғы маусымның аяғында 1 753,0 млрд. теңгені құрады. 2007 жылғы 2-тоқсанда – 5,2% болған кезде 2008 жылғы 2-тоқсанда оның кеңеюі 11,0% құрады. Тар ақша базасы 2008 жылғы 2-тоқсанда аз ғана, 2,6% кеңейді.

2008 жылғы маусымда 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда ақша базасы 5,2% кеңейді.

Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2008 жылғы маусымда 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда 5,5%-ға 21,1 млрд. АҚШ долл. дейін төмендеді. Үкіметтің Ұлттық Банктегі шоттарына валютаның түсуі, сондай-ақ Ұлттық Банктің ішкі валюта нарығында валюталар сатып алуы алтынвалюта резервтері шоттарынан Ұлттық қордың активтерін толықтыру және Қаржы министрлігінің сыртқы борышына қызмет көрсету бойынша операцияларымен және банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттардағы шетел валютасындағы қалдықтардың аз ғана азаюымен ішінара бейтараптандырылды. Осылайша, таза валюталық қорлар (ЕАВ) 8,8% төмендеді, алтындағы активтер жүргізілген операциялардың және олардың әлемдік нарықтағы бағаларының 43,8% ұлғаюы нәтижесінде 41,3% ұлғайды.

Ұлттық Банктің таза ішкі активтері банктер алдындағы, негізінен қысқа мерзімді ноталар бойынша міндеттемелердің азаюы арқасында қысқарды (қараңыз, 3.3. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары).

Тар ақша базасы, яғни банктердің Ұлттық Банктегі мерзімді депозиттерін есепке алмағандағы ақша базасы, 2008 жылғы маусымда 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда 4,1%-ға азайды (2-кесте).

2-кесте

**Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

	3 тоқ. 07	4 тоқ. 07	1 тоқ. 08	2 тоқ. 08
Таза халықаралық резервтер	36,8	-7,8	-10,7	-5,5
Таза ішкі активтер	6,5	51,0	42,5	40,9
Үкіметке таза талаптар	-3,0	72,4	-13,7	57,5
Қаржы ұйымдарына талаптар	35,8	75,1	77,0	66,5
Қалған экономикаға талаптар	-70,3	21,8	13,8	16,7
Басқа таза ішкі активтер	-49,9	-81,8	-199,4	-579,8
Ақша базасы	43,2	-2,5	-0,3	5,2
Тар ақша базасы	48,8	6,2	17,2	-4,1

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.2. Ақша массасы

2008 жылғы 2-тоқсанда ақша массасының ұлғаюы 7,9%-ға, 5 195,2 млрд. теңгені құрады. Банк жүйесінің таза сыртқы активтері 133,1%-ға, ішкі активтері 1,6%-ға ұлғайды.

2008 жылғы маусымда 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда ақша массасының өсуі банк жүйесінің ішкі активтерінің ұлғаюы нәтижесінде 15,7% құрады және олардың таза сыртқы активтері (3-кесте).

3-кесте

**Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

	3 тоқ.07	4 тоқ. 07	1 тоқ. 08	2 тоқ. 08
Таза сыртқы активтер	-666,3	-211,8	-196,1	166,8
Ішкі активтер	77,6	67,1	40,5	14,0
Үкіметке талаптар	-125,8	-247,3	391,0	689,5
Экономикаға талаптар	83,6	51,4	37,5	11,7
Басқа да таза ішкі активтер	-92,4	-34,3	-34,9	-14,2
Ақша массасы	46,7	25,9	22,3	15,7
Айналыстағы қолма-қол ақша	39,9	23,1	6,8	-3,0
Резиденттердің депозиттері	48,2	26,4	25,4	19,7

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің құрылымындағы Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 5,5% азайды, банктердің таза сыртқы активтері 3,2%-ға ұлғайды. Банктердің сыртқы активтерінің ұлғаюы резидент еместердің алдындағы міндеттемелердің азаюымен байланысты (2,6%).

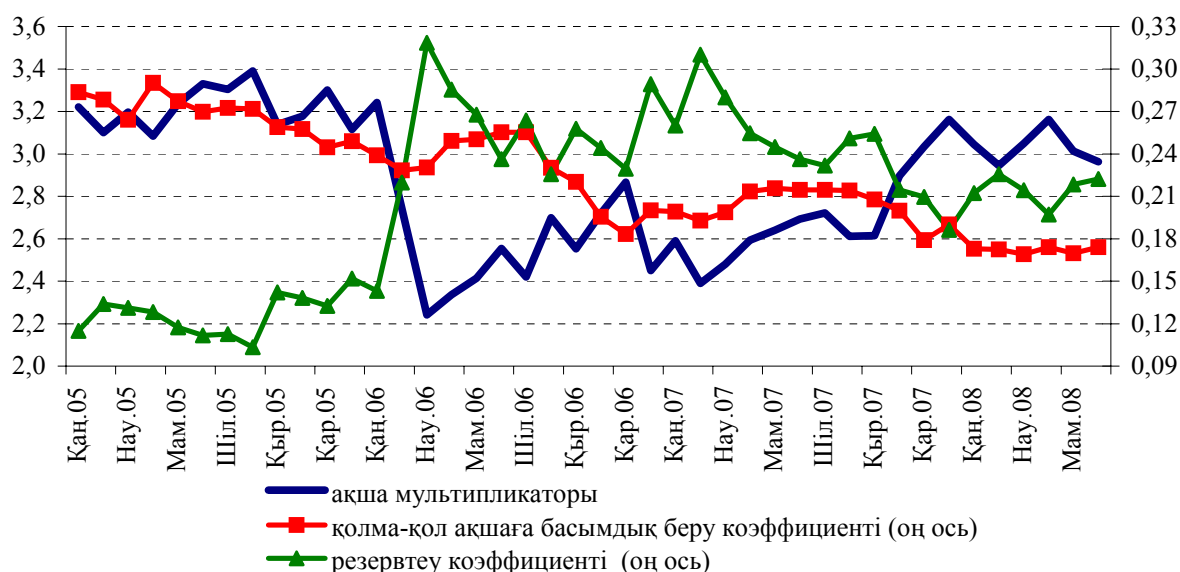
Банк жүйесінің ішкі активтерінің өсуі экономиканы кредиттеудің сақталып отырған өсуімен қамтамасыз етілді (4.2.2 Экономикаға кредиттерді қараңыз).

Ақша массасының негізгі құрамдас бөліктерінің динамикасын талдау резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің өсуі айналыстағы қолма-қол ақшаның қысқаруы аясында белгіленгенін куәландырады. Нәтижесінде 2008 жылдың 1-жарты жылдығының қорытындысы бойынша ақша массасының құрылымындағы резиденттердің депозиттерінің үлесі 2007 жылғы маусымдағы 82,3%-дан 85,2%-ға дейін ұлғайды.

Ақша мультипликаторы ақша базасының кеңеюімен салыстырғанда ақша массасының қарқынды өсуі нәтижесінде 2007 жылғы маусымдағы 2,69-дан 2008 маусымда 2,96 дейін ұлғайды (24-график).

24-график

Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Айналыстағы қолма-қол ақша

2008 жылғы 2-тоқсанда айналыстағы қолма-қол ақша 10,5% ұлғайды және маусымның аяғында 769,6 млрд. теңгені құрады.

2008 жылғы маусымда айналыстағы қолма-қол ақша 2007 жылғы маусымдағымен салыстырғанда 3,0% қысқарды. Бұл қолма-қол ақшаның азаюын қамтамасыз ететін факторлардың ықпалы (айырбастау пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сату көлемінің ұлғаюы, депозиттердегі қалдықтардың өсуі, тауарларды, жұмыстарды және қызмет көрсетулерді сатудан түсімдер және басқалар) олардың өсуіне себепші болатын факторлардың ықпалынан (жалақының және зейнетақының көтерілуі) асып кеткенін көрсетеді.

2008 жылғы 2-тоқсанда 2007 жылғы 2-тоқсандағымен салыстырғанда банктердің кассаларынан қолма-қол ақша беру 2,8%-ға 2 580,5 млрд. теңгеге дейін қысқарды, ал банктердің кассаларына түсімдер 0,3%-ға 2 462,4 млрд. теңгеге дейін ұлғайды. Нәтижесінде банктердің кассаларынан нетто-беру 118,1 млрд. теңгені құрады.

– Резиденттердің депозиттері

2008 жылғы маусымның аяғында резиденттердің депозиттері 4 425,6 млрд. теңгеге жетті. 2008 жылғы 2-тоқсанда олар 7,4% өсті. Занды тұлғалардың депозиттері 12,7%-ға ұлғайды, жеке тұлғалардың депозиттері 1,9% қысқарды.

2007 жылғы маусыммен салыстырғанда резиденттердің депозиттері 19,7% ұлғайды. Бұл ретте банктік емес занды тұлғалардың депозиттеріндегі қалдықтар 27,0%, ал жеке тұлғалардың – 7,2% өсті (4-кесте).

4-кесте

Резиденттердің депозиттерінің өзгеру динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %)

	3 тоқ.07	4 тоқ.07	1 тоқ.08	2 тоқ.08
Резиденттердің депозиттері	48,2	26,4	25,4	19,7
Теңгедегі аударылатын депозиттер	38,2	16,5	18,8	8,9
халықтың	55,7	33,5	19,9	3,4
банктік емес занды тұлғалардың	35,6	13,5	18,6	9,9
Теңгедегі басқа депозиттер	79,1	41,1	14,6	0,9
халықтың	73,4	31,2	8,3	-11,2
банктік емес занды тұлғалардың	84,5	49,1	20,2	11,7
Шетел валютасындағы аударылатын депозиттер	27,4	-23,5	40,5	92,6
халықтың	16,9	-9,6	-9,7	-17,5
банктік емес занды тұлғалардың	28,9	-25,5	50,1	122,2
Шетел валютасындағы басқа депозиттер	22,6	24,7	50,0	67,4
халықтың	60,5	65,2	79,3	64,1
банктік емес занды тұлғалардың	0,9	2,6	33,4	69,5

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2. Қаржы нарығы

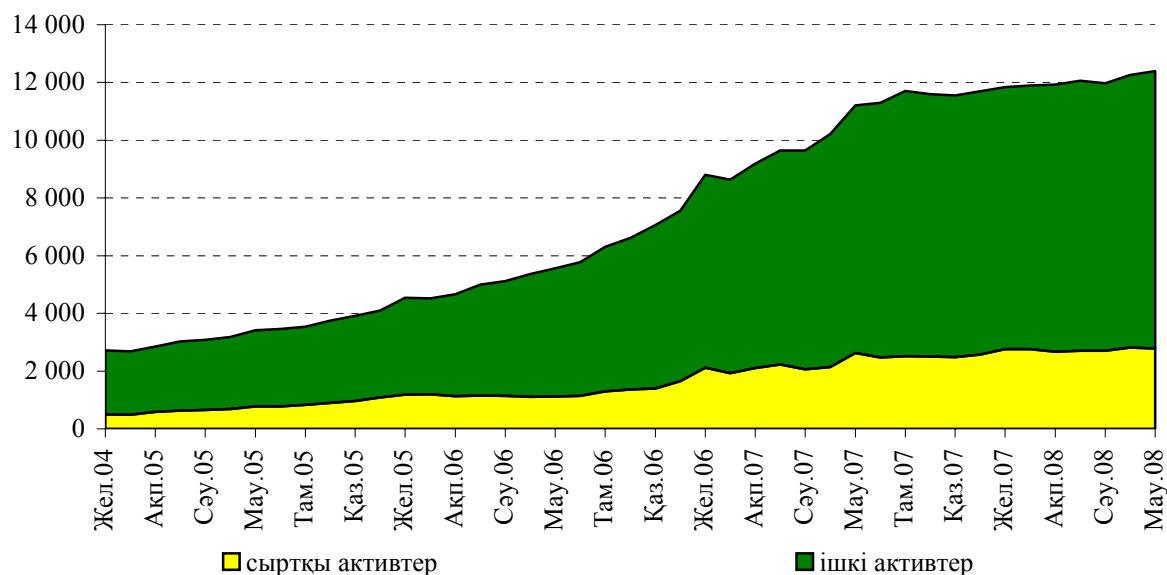
4.2.1. Банкердің активтері және міндеттемелері

– Активтер

2008 жылғы 2-тоқсанда банктер активтерінің монетарлық шолуға сәйкес есептелген мөлшері 2,8%-ға, 12,4 трлн. теңгеге дейін өсті. Жылдық көрсетуде (2008 жылғы маусымда 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда) банктердің активтері 10,6% өсті (25-график).

25-график

Банктер активтерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

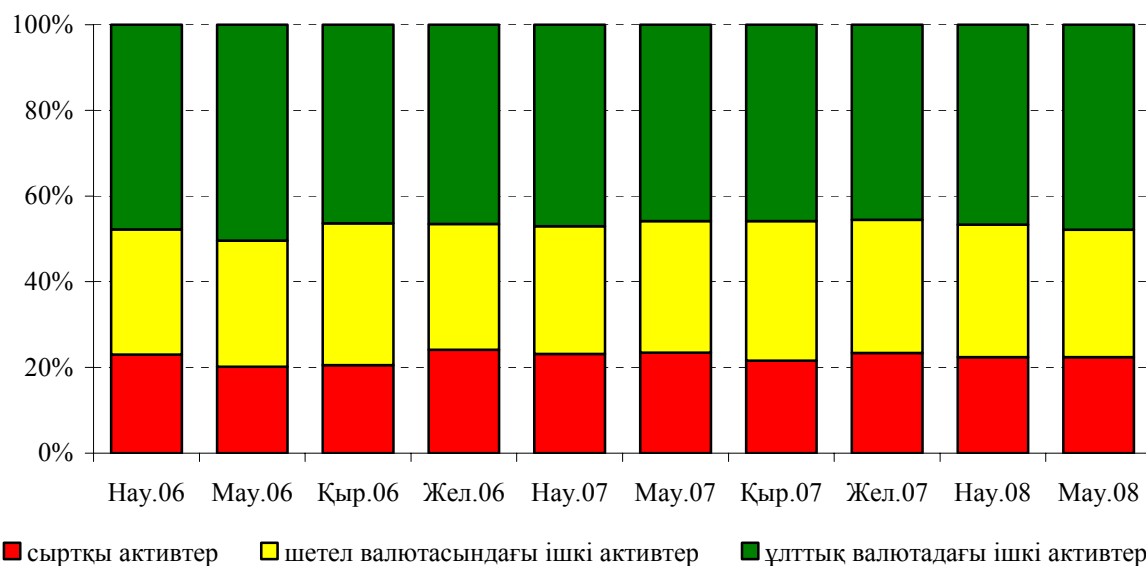
Банктердің сыртқы активтері 2008 жылғы 2-тоқсанның аяғында активтердің жалпы көлемінің 22,4% иеленді немесе 23,0 млрд. АҚШ долл. құрады. 2008 жылғы наурызбен салыстырғанда 2,7%, ал 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда 6,6% өсті.

Сыртқы активтер құрылымындағы резидент еместерге берілген кредиттер 53,1%, резидент еместерде орналастырылған депозиттер – 21,0%, резидент еместердің бағалы қағаздары – 11,1% жетті.

2008 жылғы маусымда ішкі активтердің үлесіне 77,6% немесе 9,6 трлн. теңге тиесілі болды, оның ішінде ұлттық валютадағы ішкі активтер 47,8% немесе 5,9 трлн. теңгені, шетел валютасындағы – 29,7% немесе 30,5 млрд. АҚШ долл. құрады (26-график). 2008 жылғы 2-тоқсанда ішкі активтер 2,8% өсті, оның ішінде ұлттық валютадағы активтер 5,5% өсті, шетел валютасындағы активтер 1,2% азайды. Осы көрсеткіштердің өсуі жылдық көрсетуде тиісінше 12,1%, 15,5% және 7,0% жетті.

26-график

Банктер активтерінің құрылымы, %

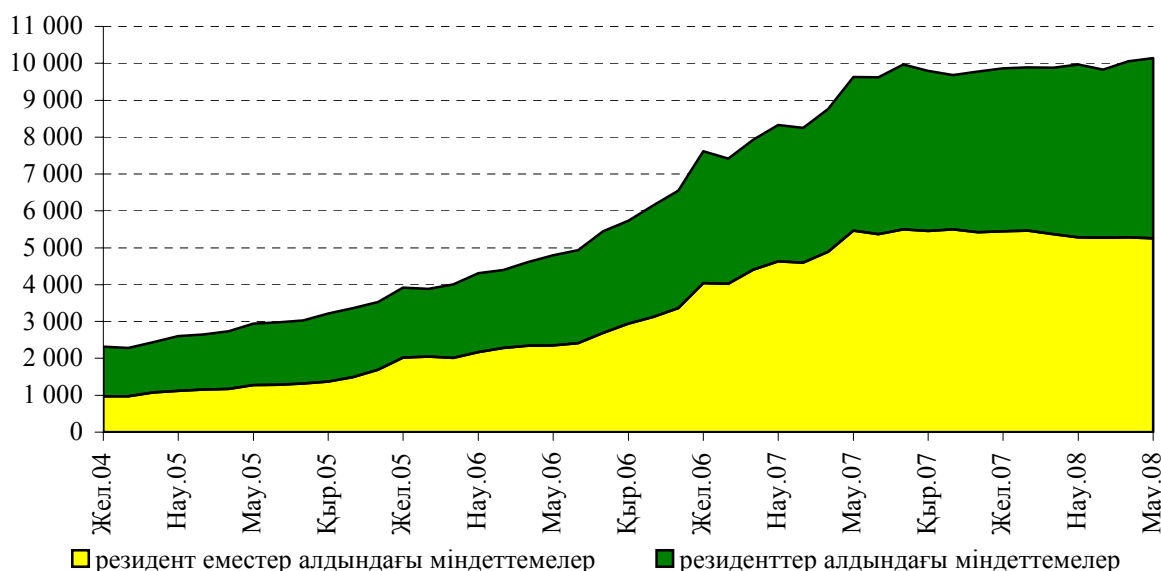
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Міндеттемелер

2008 жылғы 2-тоқсанда банктердің монетарлық шолуға сәйкес есептелген міндеттемелерінің жалпы сомасы 1,8% өсті және маусымның аяғында 10,1 трлн. теңге болды. Банктердің міндеттемелері жылдық көрсеткіште (2007 жылғы маусыммен салыстырғанда 2008 жылғы маусымда) 5,4% өсті (27-график).

27-график

Банктер міндеттемелерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 2008 жылғы маусымда 2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 0,5%-ға 43,5 млрд. АҚШ долл. дейін, ал 2007

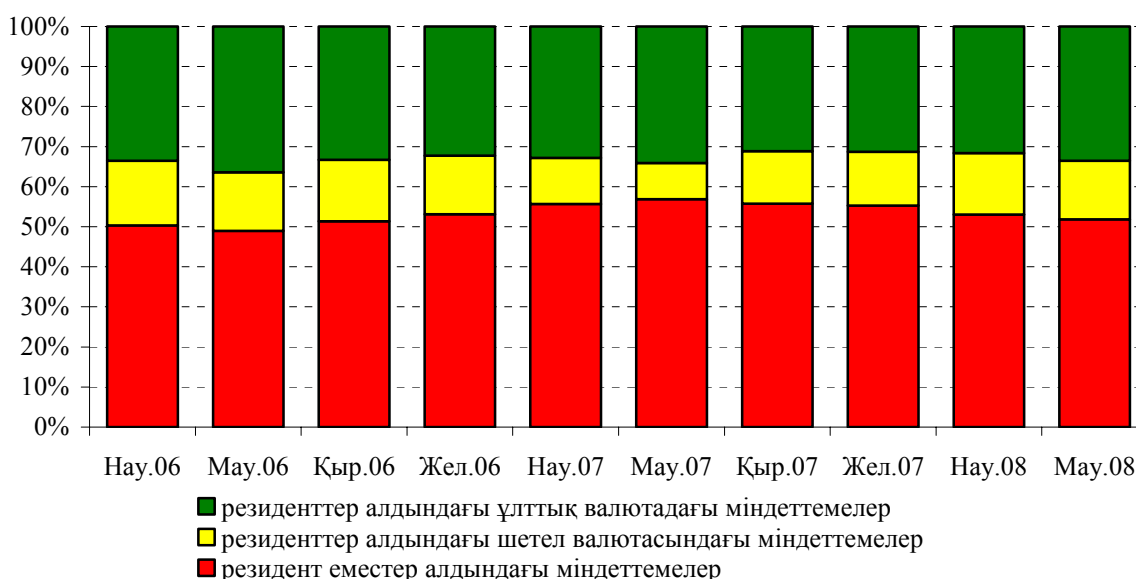
жылғы маусыммен салыстырғанда 3,1% азайды. 2008 жылғы 2-тоқсанның аяғында олар банктердің міндеттемелері көлемінің 51,8% иеленді.

Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің құрылымында резидент еместерден алынған кредиттер, 84,4%, резидент еместердің депозиттері бойынша міндеттемелер – 4,6%, акцияларды қоспағанда, бағалы қағаздар бойынша – 3,9% жетті.

2008 жылғы 2-тоқсанда резиденттер алдындағы міндеттемелер 4,4%-ға 4,9 трлн. теңгеге дейін, оның ішінде ұлттық валютадағы міндеттемелер 7,8%-ға 3,4 трлн. теңгеге дейін ұлғайды. шетел валютасындағы міндеттемелер 2,7% до 12,3 млрд. АҚШ долл. дейін қысқарды. Осы көрсеткіштердің өсуі жылдық көрсетуде тиісінше 17,5%, 3,7% және 70,7% құрады (28-график).

28-график

Банктер міндеттемелерінің құрылымы, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2.2. Экономикаға кредиттер

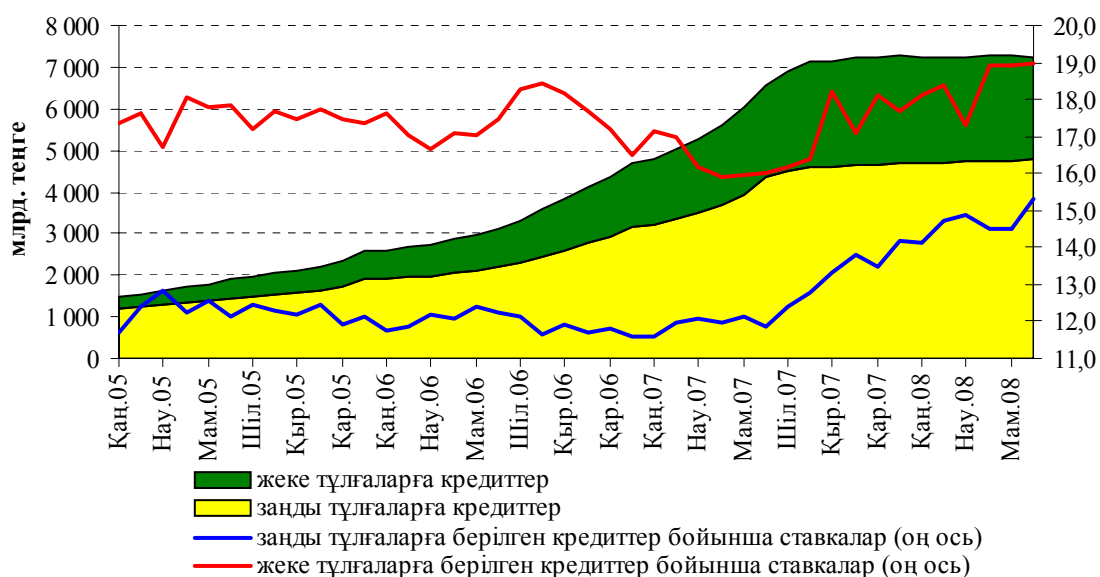
2008 жылғы 2-тоқсанда банктердің кредиттік қызметтерінің тоқырауы байқалды. Осы кезең ішінде экономикаға кредиттер 0,1% төмендеді және 7 248,2 млрд. теңгеге жетті. Бұл ретте халыққа берілетін кредиттер 2,3% төмендеді, заңды тұлғаларға берілетін кредиттер 1,1% өсті.

2008 жылғы маусымда экономикаға кредиттер олардың 2007 жылғы маусымдағы жағдай бойынша көлемінен 10,3% асып түсті, оның ішінде заңды тұлғаларға кредиттер – 10,0%, жеке тұлғаларға – 11,0%.

2008 жылғы 2-тоқсанда берілетін кредиттер бойынша сыйақы ставкалары өсті. Заңды тұлғаларға кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2008 жылғы наурыздағы 14,9%-дан 2008 жылғы маусымда 15,3% дейін көтерілді, жеке тұлғаларға кредиттер бойынша тиісінше 17,3%-дан 19,0%-ға дейін (29-график).

29-график

Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

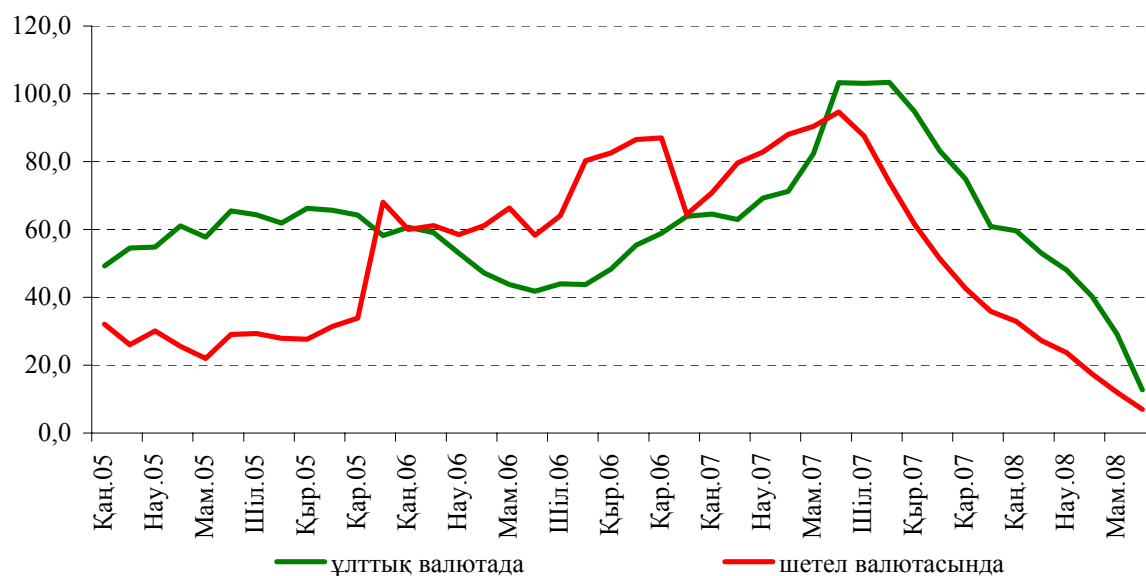
– Заңды тұлғаларға кредиттер

2008 жылғы маусымда заңды тұлғаларға кредиттер 2007 жылғы маусымдағымен салыстырғанда 10,0% өсті.

2008 жылғы 2-тоқсанда ұлттық валютадағы кредиттердің жылдық өсуі бұрынғыша шетел валютасындағы кредиттердің өсуінен асып кетті (30-график).

30-график

Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Заңды тұлғаларға кредиттер көлеміндегі орта- және ұзақ мерзімді кредиттердің үлесі 2008 жылғы маусымның аяғында 72,3% құрады.

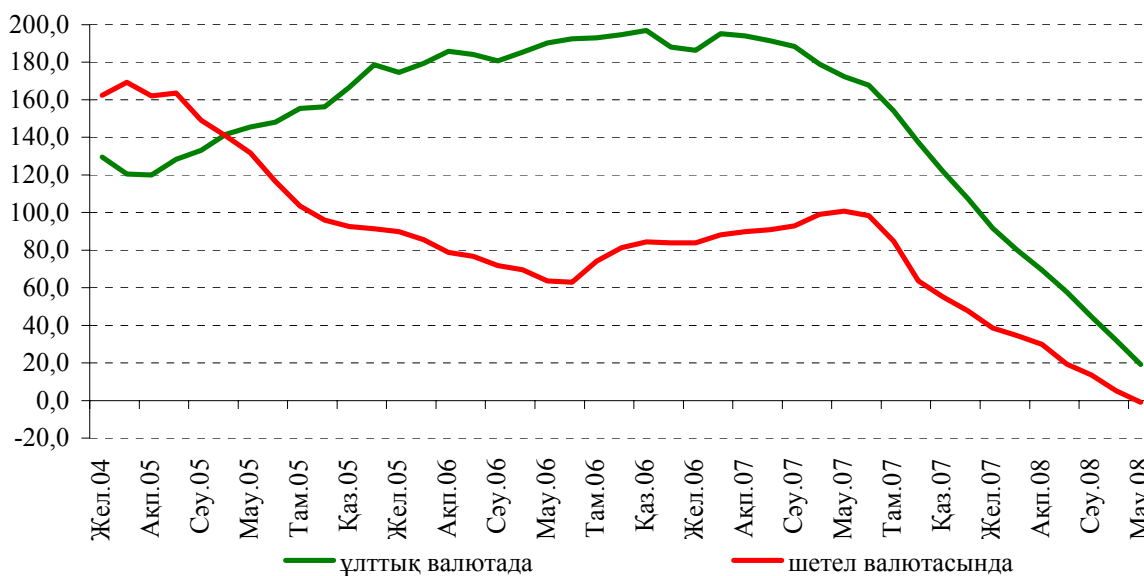
Заңды тұлғаларға кредиттер құрылымында 2008 жылғы маусымның аяғында неғұрлым үлкен үлеске айналым қаражаттарын (37,8%), объектілердің жаңа құрылысына және қайта жаңғыртуға арналған кредиттер (19,7%), сондай-ақ негізгі қорларды сатып алуға арналған кредиттер (17,4%) ие болды.

– Халыққа кредиттер

Жылдық өсуі 11,0% құраған халыққа кредиттер динамикасында, неғұрлым жоғары өсу қарқынын ұлттық валютадағы кредиттер көрсетеді. 2008 жылғы маусымда халыққа ұлттық валютадағы кредиттер 2007 жылғы маусымдағымен салыстырғанда шетел валютасындағы кредиттер 1,0% азайған кезде 19,1% өсті (31-график).

31-график

Халыққа берілген кредиттер динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге, %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Халыққа кредиттер құрылымында тұтыну мақсатына арналған кредиттер 2008 жылғы маусымда 48,2% болды. Халыққа тұрғын үй құрылысына және сатып алуға арналған кредиттердің үлесі 2008 жылғы маусымда 32,7% құрады.

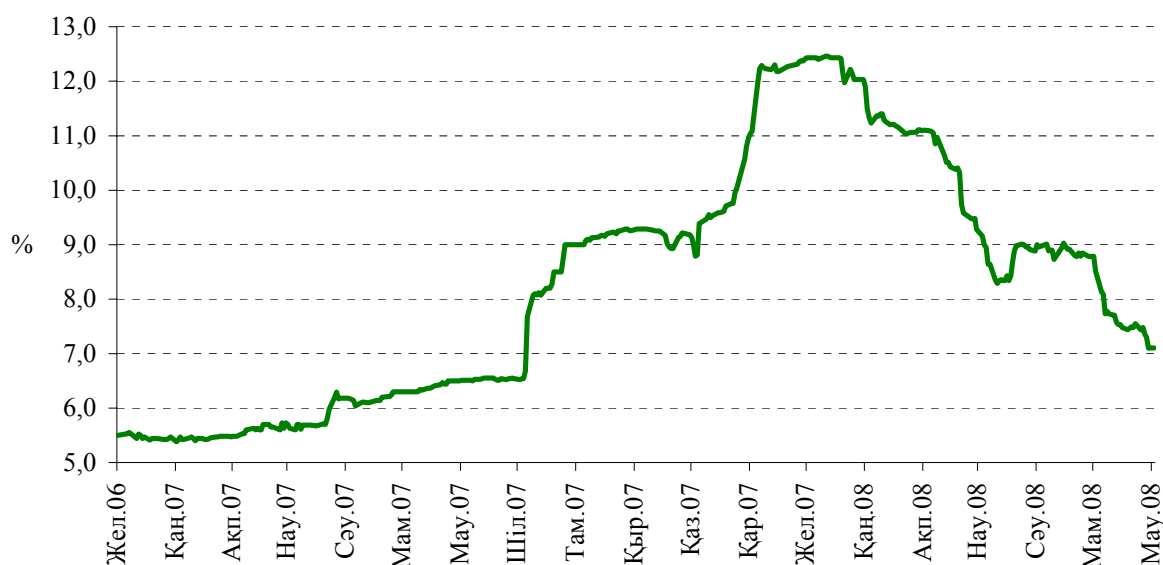
4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар

2008 жылғы 2-тоқсанда банкаралық нарықта негізінен ставкалар деңгейінің төмендеуі байқалды. Бұған 2007 жылдың 2 жартыжылдығында өтімділіктің әлемдік дағдарысы ықпалының нәтижесінде, сондай-ақ банктер үшін кепілдік қамтамасыз ету тізбесінің кеңеюі есебінен Ұлттық Банкте қайта қаржыландыру мүмкіндіктерінің кеңеюінен туындаған проблемалардан кейін банктердің өтімділігін бірте-бірте қалпына келтіру себепші болды.

KazPrime индикаторы 2008 жылғы 1-тоқсандағы орта есеппен 11,21%-дан 2008 жылғы 2-тоқсанда орта есеппен 8,37%-ға дейін төмендеді. Бұл ретте 2008 жылғы наурыздың аяғында осы индикатор 9,16%, ал 2008 жылғы маусымның аяғында 7,10% дейін төмендеді (32-график).

32-график

KazPrime индикаторының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

Сондай-ақ РЕПО операциялары бойынша ставкалар төмендеді (33-график).

1 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 2008 жылғы 2-тоқсанда 2,41% (2008 жылғы 1-тоқсанда – 3,15%) құрады, ал маусымның аяғында 1,48% (наурыздың аяғында – 1,12%) жетті. Осы ставка ең жоғары деңгейге (орта есеппен 1 күнде) сәуірдің үшінші онкүндігінде жетті (11,06%), ал ең төменгі деңгейге – мамырдың үшінші онкүндігінде (0,12%) жетті.

7 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 2008 жылғы 2-тоқсанда 5,88% (2008 жылғы 1-тоқсанда – 7,03%) құрады. Алайда, маусымның соңғы күні оның деңгейі, осындай мерзімді (2008 жылғы 30 маусымда жалғыз мәміле жүргізілді) операциялар бойынша ұсыныстың болмауына байланысты тоқсандағы ең жоғары мәніне жетті – 12,00%. Бұл ретте Ұлттық Банктің банктерге заем беретін ресми қайта қаржыландыру ставкасы (7 күндік мерзіммен) 2-тоқсанда 11,0% құрады. Барлық ықтималдықтар бойынша заемшы банкте Ұлттық Банк заемдар беру кезінде жарамды деп санайтын қамтамасыз ету болған жоқ.

7 күндік РЕПО операциялары бойынша осы ставка ең төменгі деңгейге мамырдың үшінші онкүндігінде және маусымның бірінші онкүндігінде жетті (2,00%), бұл Ұлттық Банк депозиттерді қабылдайтын ставкадан әлдеқайда төмен (7 күндік мерзіммен) – 5,5%.

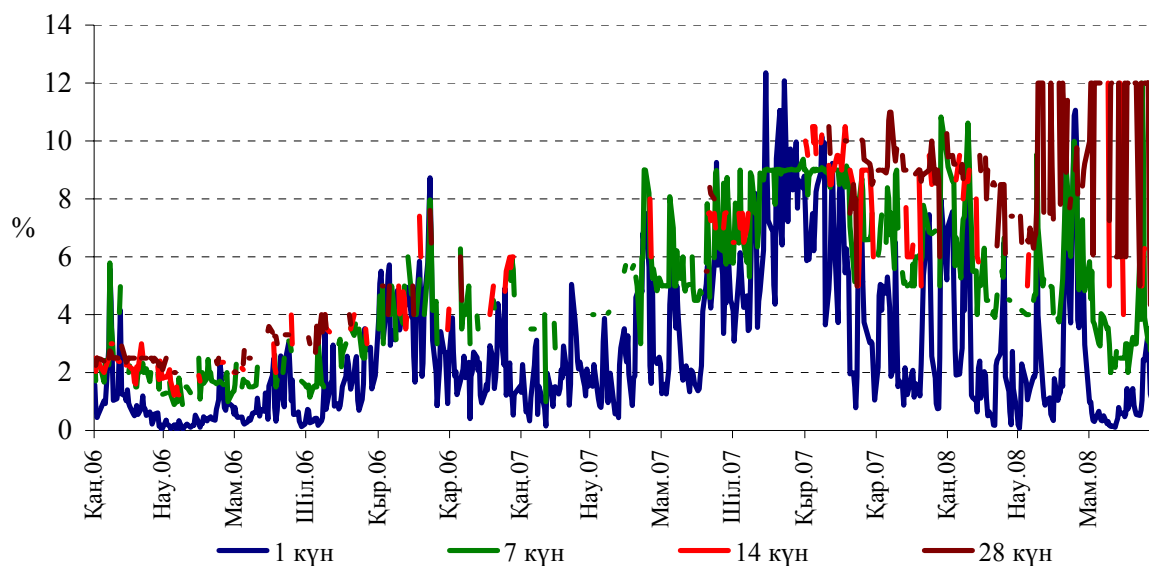
14 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 2008 жылғы 2-тоқсанда 7,90% дейін көтерілді (2008 жылғы 1-тоқсанда – 7,32%), ал маусымның аяғында 11,00% жетті (наурыздың аяғында – 5,50%). Осы ставка ең жоғары деңгейге сәуірдің және мамырдың екінші онкүндігінде және маусымның бірінші онкүндігінде (12,00%), ал ең төменгі деңгейге – сондай-ақ маусымның бірінші онкүндігінде жетті (4,00%).

28 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 2008 жылғы 2-тоқсанда 7,89% (2008 жылғы 1-тоқсанда – 8,15%) құрады, ал маусымның аяғында 5,38% (наурыздың аяғында – 7,50%) жетті. Осы ставка өзінің ең жоғары деңгейіне (12,00%) барынша жиі жетті, алайда бұлар шағын көлемдегі дара мәмілелер болды. Осы ставканың ең төменгі мәні маусымның үшінші онкүндігіне сәйкес келді (4,34%).

Ұлттық Банк эмиссиялайтын, айналыс мерзімі 28 күнді құрайтын қысқа мерзімді ноталар бойынша кірістілік неғұрлым төмен деңгейде болды – 6,05% 2008 жылғы 2-тоқсанда (2008 жылғы 1-тоқсанда – 6,20%).

33-график

РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

1 күндік және 7 күндік РЕПО операциялары бойынша мәмілелердің көлемі өсті, ал 14-күндік және 28-күндік бойынша керісінше, төмендеді.

5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер

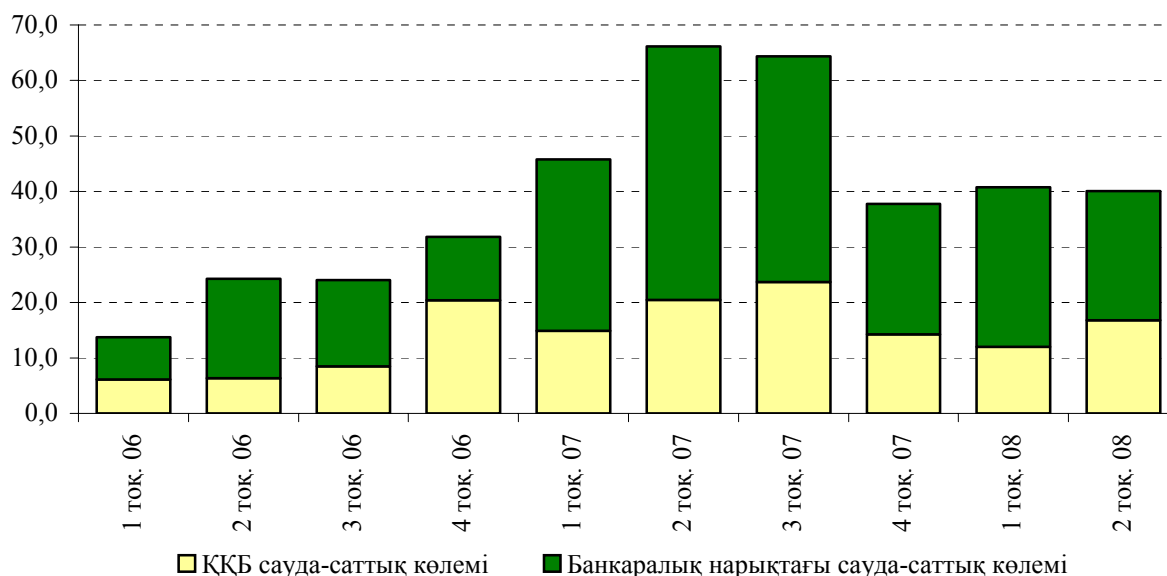
Ішкі валюта нарығындағы жағдай шетел валютасы ұсынысының сұраныстан аз ғана асып түсуі жағдайында қалыптасты. Экспорттық валюта түсімі шетел валютасы ағынының негізгі көздері, аз дәрежеде банк секторының сыртқы қарыз алуы болып табылды. Мәселен, 2008 жылғы 2-тоқсанда монетарлық шолу деректері бойынша банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 209,1 млн. АҚШ долл. төмендеді (2008 жылғы 1-тоқсанда – 1,4 млрд. АҚШ долл.).

Қазақстан Қор биржасындағы валюта сегментіндегі және банкаралық валюта нарығындағы сауда-саттықтардың жалпы көлемі 2008 жылғы 2-тоқсанда 2008 жылғы 1-тоқсандағымен салыстырғанда аз ғана (1,6%) азайып 40,1 млрд. АҚШ долл. құрады.

Қазақстан Қор биржасындағы долларлық позициядағы биржалық сауда-саттықтар көлемі 2008 жылғы 1-тоқсандағымен салыстырғанда 39,6% ұлғайды және 16,8 млрд. АҚШ долл. құрады (Қазақстан Қор биржасындағы сауда-саттықтардың нетто-көлемі 74% брутто-көлемге жуық болды). Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі өткен тоқсандағымен салыстырғанда 2008 жылғы 2-тоқсанда 18,9% азайды және 23,3 млрд. АҚШ долл. құрады (34-график).

34-график

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 2-тоқсанның қорытындысы бойынша Ұлттық Банктің Қазақстан Қор биржасына қатысу коэффициенті 28,6% (2008 жылғы 1-тоқсанда – 21,3%) құрады. Бұл ретте шетел валютасына ұсыныс оған сұраныстан асып кеткен жағдайда Ұлттық Банк валюта нарығына шетел валютасын сатып алушы ретінде басымдықпен қатысты.

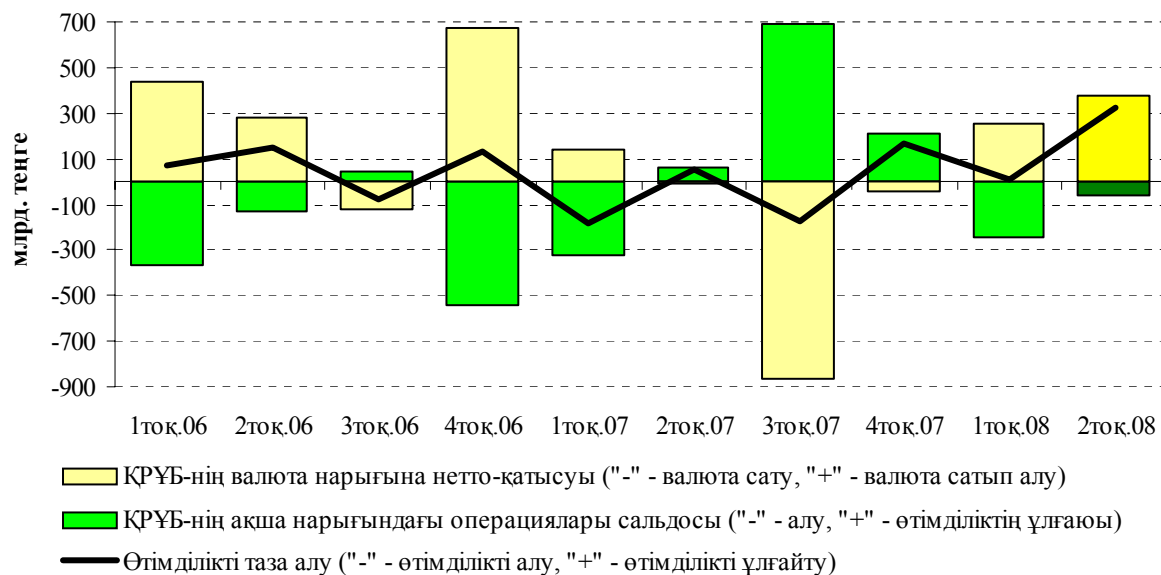
2008 жылғы 2-тоқсанда банктердің қысқа мерзімді өтімділігімен ахуалды қалыптастыру Ұлттық Банктің айықтыру, атап айтқанда қысқа мерзімді ноталар

шығару және банктерден депозиттер тарту операциялары көлемінің ұлғаюымен қатар жүргізілді.

2008 жылғы 2-тоқсанда тұтастай алғанда қаржы нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының қорытындысы - өтімділікті ұсыну болды (35-график).

35-график

Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы

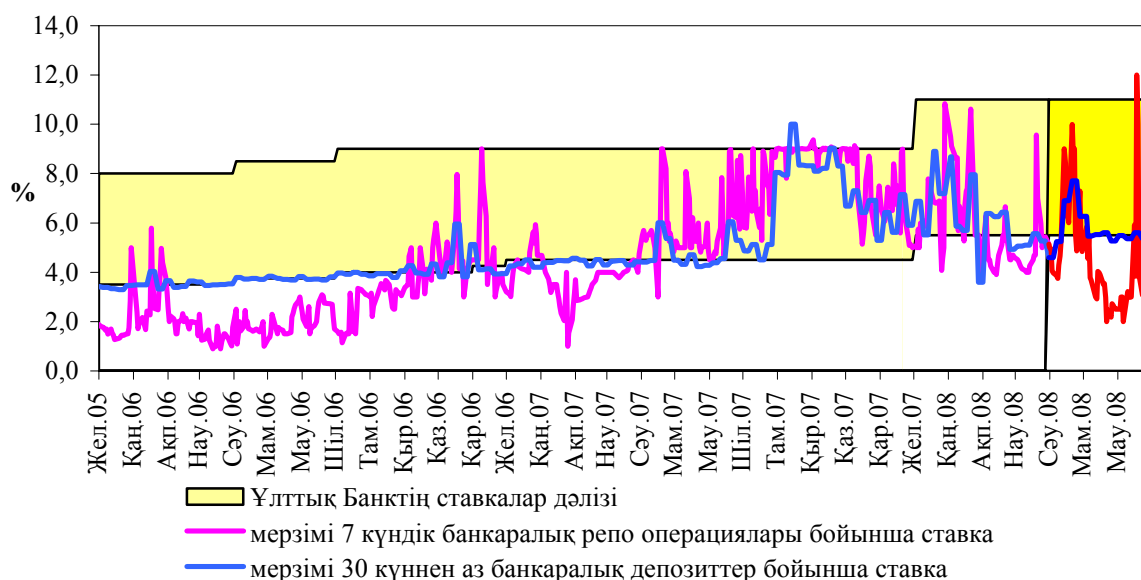

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Қаржы нарығында тәуекелдер болған кезде экономикадағы инфляциялық қысымның күшеюі 2008 жылғы 2-тоқсанда Ұлттық Банктің операциялары бойынша ставкалардың бұрынғы деңгейде сақталуына себепші болды: 11,0% – ресми қайта қаржыландыру ставкасы (ставкалар дәлізінің жоғарғы шегі), 5,5% – банктерден тартылған депозиттер бойынша ставка (дәліздің төменгі шегі).

2008 жылғы 2-тоқсанда ақша нарығында мерзімдері бойынша салыстырылып отырған операциялар бойынша кірістіліктің біршама азайғаны байқалды. 2008 жылғы сәуірде кірістілік өсті, алайда мамырда үрдістің төмендеуі белгіленді. Орташа алғанда бір тоқсанда олардың деңгейі Ұлттық Банктің ставкалар дәлізінің төменгі шегінде болды. Мерзімі 30 күнге дейін банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған ставка 2008 жылғы 2-тоқсанда 5,46% деңгейде қалыптасты. Мерзімі 7 күндік банкаралық РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 5,88% құрады (36-график).

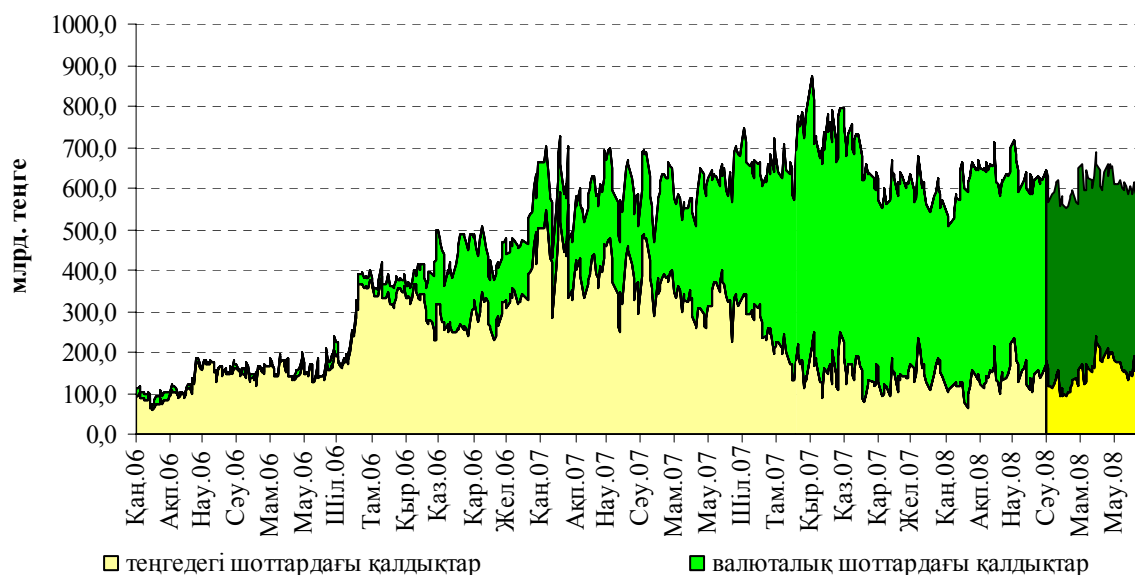
36-график
Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 2-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар тұтастай алғанда аз ғана өзгерді. Өткен кезеңде шетел валютасындағы шоттардағы қалдықтар тұрақты күйінде қалды, бұл ретте ұлттық валютадағы шоттардағы қалдықтар аз ғана өсті, бұл теңге бағамының нығаюына және банктердің шетел валютасын сатуына байланысты болды (37-график).

37-график
Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары

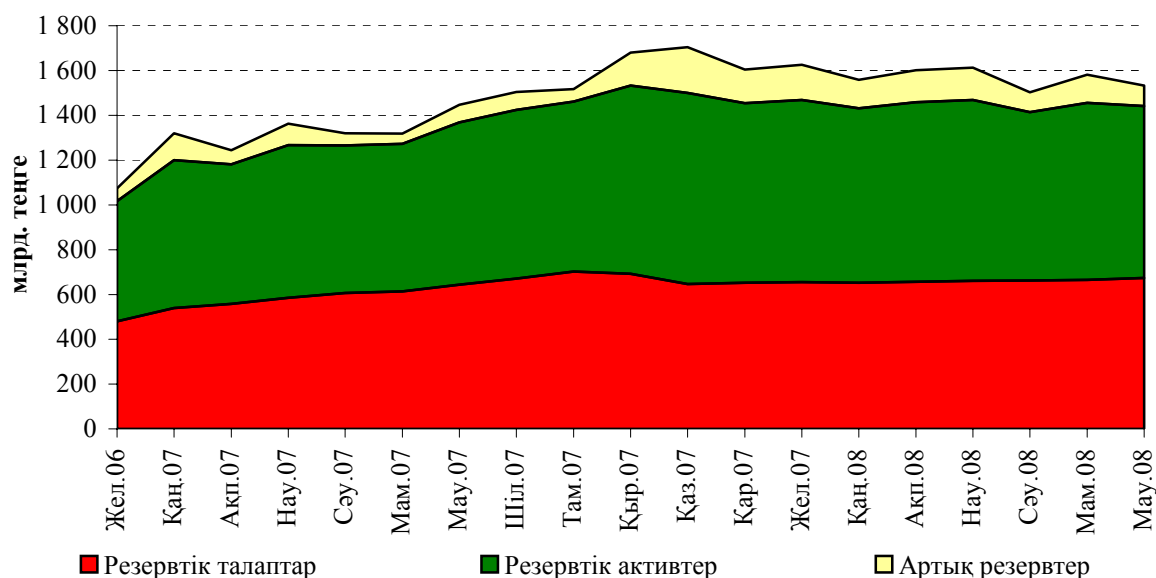
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.2. Ең төменгі резервтік талаптар

2008 жылғы сәуір-маусымда орта есеппен резервтік активтер қажетті резервтер көлемінен 17% асып кетті (2008 жылғы 1-тоқсанда – 22%) (38-график).

38-график

Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ұлттық Банк банктердің қысқа мерзімді өтімділігін реттеу мақсатында ең төменгі резервтік талаптардың нормативтерін өзгерту туралы шешім қабылдады. Мәселен, банктің ішкі міндеттемелері бойынша нормативтер 6%-дан 5%-ке, өзге міндеттемелер бойынша – 8%-дан 7%-ға дейін төмендеді. Жаңа нормативтерді белгілеу банктерге 90 млрд. теңгеге жуық қосымша өтімділікті босатуға мүмкіндік береді.

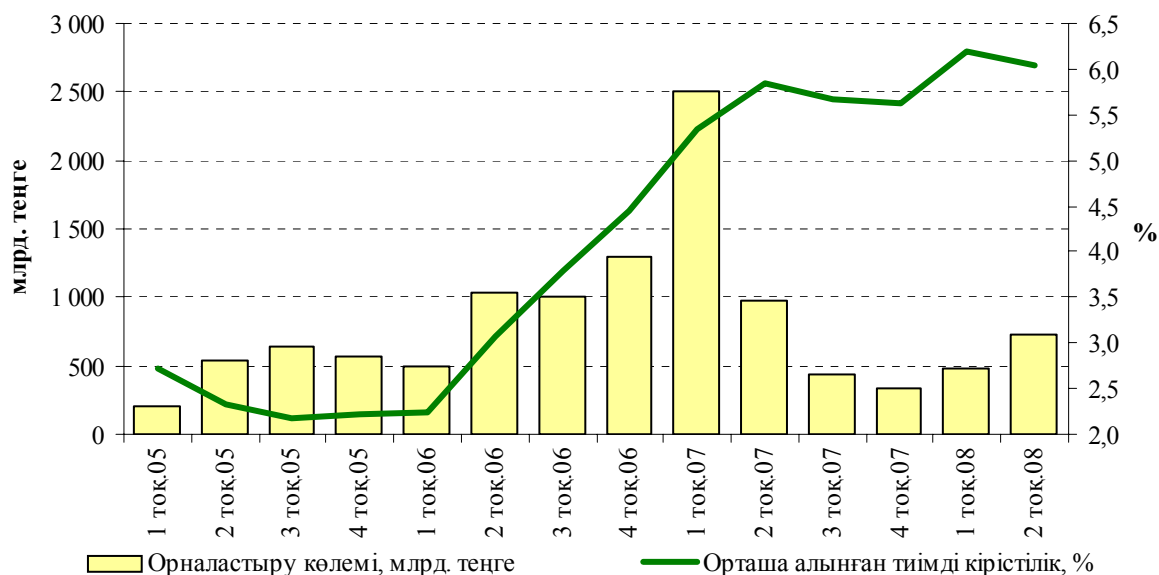
Жаңа нормативтерді енгізу ішкі міндеттемелер бойынша 5% және өзге де міндеттемелер бойынша 10% деңгейінде ең төменгі резервтік талаптар нормативтерін 2008 жылғы 1 шілдеден бастап күшіне енгізудің күшін жойды.

5.3. Ашық нарықтағы операциялар

2008 жылғы 2-тоқсанда банктердің тарапынан Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталары мен депозиттеріне сұраныстың артқаны байқалды, бұл банктердің қысқа мерзімді өтімділігіне қатысты ахуалдың тұрақтануын растайды. Мәселен, 2008 жылғы сәуір-маусымда шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі 52,1% өсті және 731,1 млрд. теңге болды. Ноталар тек қана 28 күн мерзіммен шығарылды, ноталарды мерзімінен бұрын өтеу сәуірде 1,9 млрд. теңге сомасына жүзеге асырылды. Орналастырылатын ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2008 жылғы 1-тоқсандағы 6,20%-дан 2008 жылғы 2-тоқсанда 6,05%-ға дейін төмендеді (39-график).

39-график

Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік (кезең ішінде)

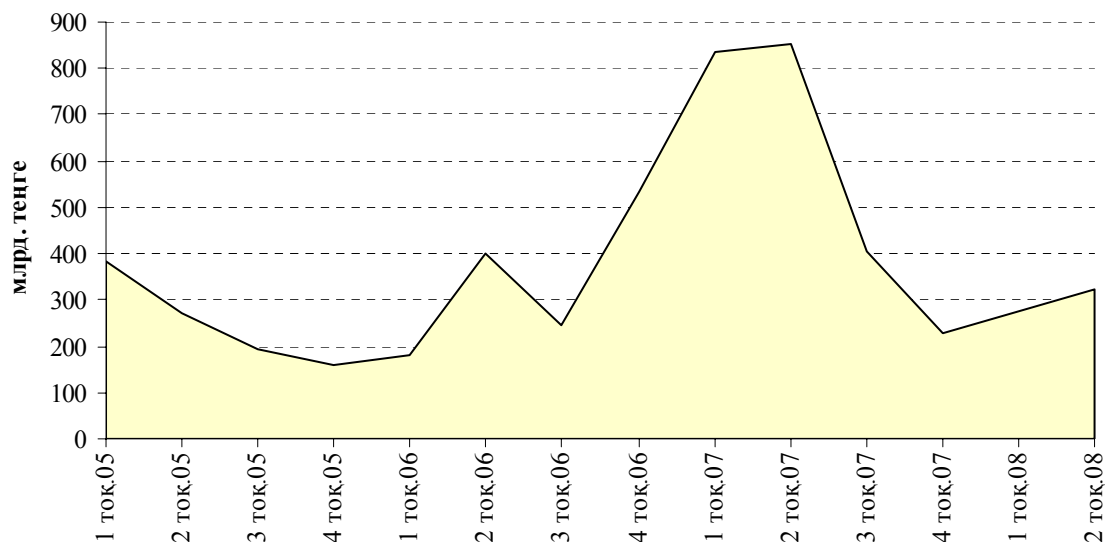

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы маусымның аяғында айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі 322,7 млрд. тенгені құрады, бұл 2007 жылғы желтоқсанның аяғындағы көлемнен 41,0% көп (40-график).

40-график

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар (кезең аяғында)

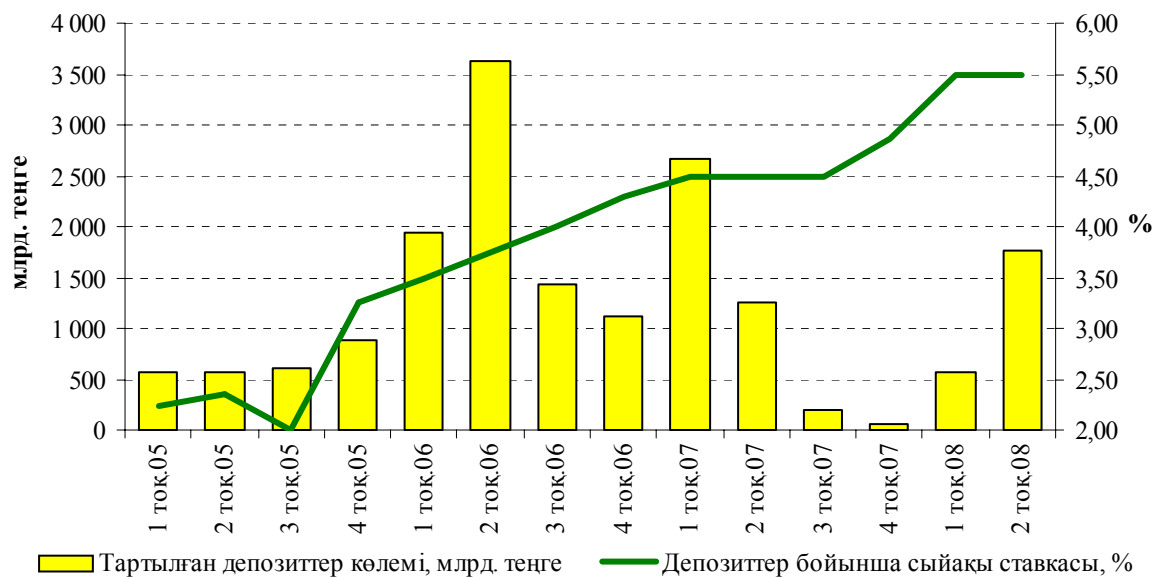
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.4. Тұрақты механизмдер

2008 жылғы 2-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі депозиттерінің көлемі 2007 жылғы тиісті кезеңдегі көрсеткіштен асып, айтарлықтай өсті. Ең жоғары тарту көрсеткіші маусымға тиесілі болды. Тұтастай алғанда, 2008 жылғы сәуір-маусымда 1761,5 млрд. теңге сомасына депозиттер тартылды, бұл 2008 жылғы 1-тоқсандағы көлемнен 3,1 есе көп және 2008 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 39,9% артық. Депозиттер тарту мерзімдері 5,5% ставкасы бойынша 7 күнді құрады (41-график).

41-график

Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары

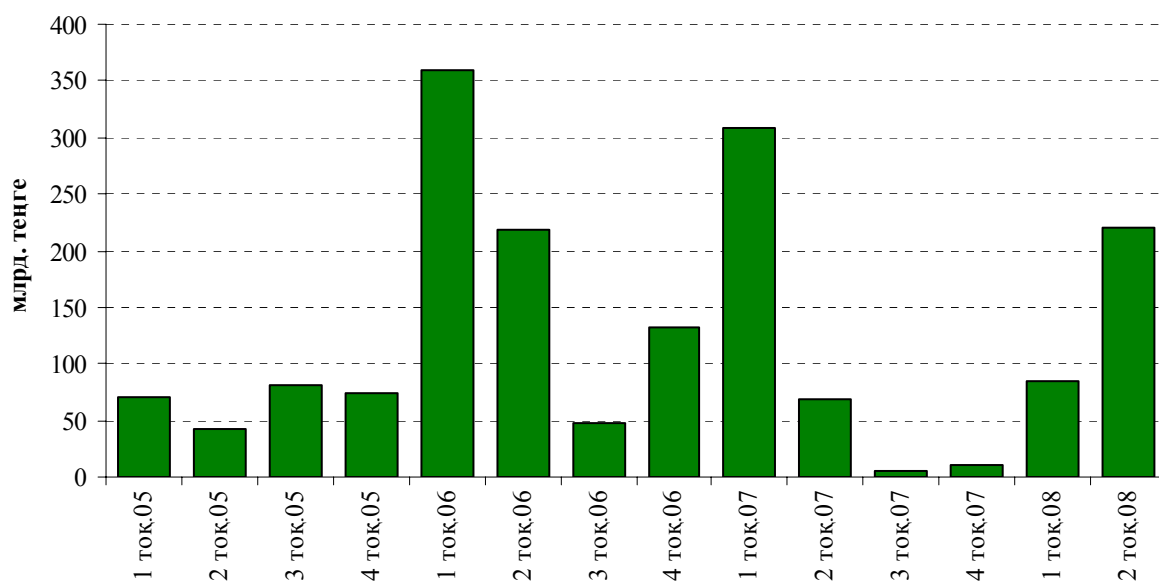

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 2-тоқсанда банктерден депозиттер тарту көлемінің өсуі Ұлттық Банктің олар бойынша өтелмеген міндеттемелері көлемінің өткен тоқсанмен салыстырғанда 2,6 есе, 220,3 млрд. теңгеге дейін өсуімен қатар жүрді (42-график).

42-график

Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең аяғында)

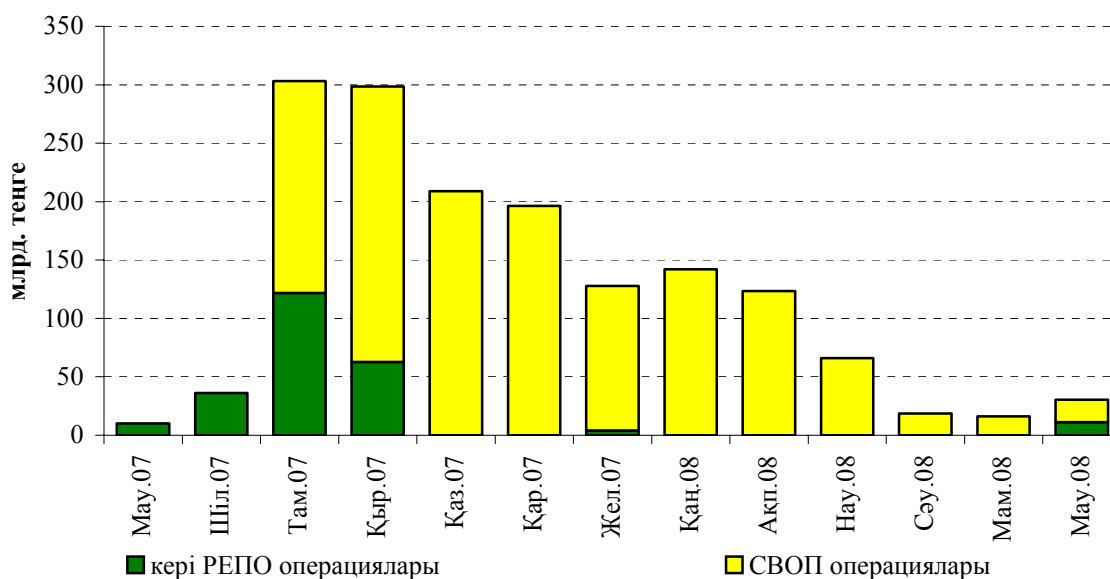
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 2-тоқсанда банк секторындағы қысқа мерзімді өтімділікке қатысты ахуал қалпына келтіріле бастады. Ұлттық Банктің айықтырылған операциялары көлемдерінің өсуімен қатар бұл Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары көлемінің азаюымен қатар жүрді.

Ұлттық Банк 2008 жылғы 2-тоқсанда кері РЕПО және СВОП операциялары арқылы банктерге қайта қаржыландыру заемдарын берді. Кері РЕПО операцияларының жалпы көлемі 33,2 млрд. теңге (операциялар тек қана сәуір және маусымда жүргізілді), СВОП операцияларының көлемі – 474,5 млрд. теңге болды. 2008 жылғы маусымның аяғында кері РЕПО операциялары бойынша өтелмеген берешек көлемі 11,2 млрд. теңгені, СВОП операциялары бойынша 19,3 млрд. теңгені құрады (43-график).

43-график

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің өтімділігіне қатысты ахуалдың жақсарғанына қарамастан, Ұлттық Банк 2008 жылғы 2-тоқсанда, кері РЕПО операцияларын жүргізу кезінде қолайлы кепілдікті қамтамасыз ету тізбесін кеңейту жөніндегі өткен тоқсанда басталған саясатты жалғастырды.

Банктер Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің талаптарына сәйкес банктердің сатып алуына рұқсат етілген Қазақстан Республикасы мемлекеттік бағалы қағаздарымен, Қазақстан Республикасының ұлттық компанияларының бағалы қағаздарымен, шет мемлекеттердің және халықаралық қаржы ұйымдарының бағалы қағаздарымен қатар осы тізбеге отандық банктердің 2008 жылғы 1 мамырдағы жағдай бойынша айналыста болған борыштық облигациялары мен еурооблигациялары кіргізілді.

6. Инфляция болжамы

6.1. 2008 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамын бағалау

2008 жылғы 2-тоқсанда инфляцияның нақты қалыптасқан деңгейі (3,1%) осы кезеңге арналған болжамнан жоғары (2,3%-2,5%) болды, ол «Инфляцияға шолудың» алдыңғы басылымында жарияланды. Бұл ретте бүкіл кезең бойына инфляция күтілген деңгейден асып түсті.

2008 жылғы 2-тоқсанда инфляция, ең алдымен, азық-түлік тауарлары бағасының өсуіне негізделді. Олардың құрылымында күріш, бидай ұны, күнбағыс майы бағасының неғұрлым өсуі тіркелді. Сондай-ақ жанар-жағар материалдардың айтарлықтай қымбаттағанын атап өткен жөн.

Осы тауарлардың қымбаттауына негізінен әлемдік тауар нарықтарындағы тұрақсыздық себепші болып табылады.

2007 жылы күнбағыс өндірудің жеткіліксіз деңгейі қазір де өсімдік майына әлемдік бағаның көтерілуіне ықпал етуде. Әлемдік нарықтағы күнбағыс майына ұсыныстың жоғары сұранысты өтемеуіне байланысты көптеген тұтынушылар өсімдік майының басқа түрлеріне көшуде, сол арқылы олардың қымбаттауына себепші болуда.

2008 жылғы мамыр-маусымда астықтың, күріштің және басқа жармалардың әлемдік бағасына қатысты ахуал біршама тұрақтанды. Алайда, Қазақстанның астық экспорттері болып табылатынын ескере отырып, астықтың әлемдік бағасының қымбаттауы 2007 жылы елеулі дәрежеде қазақстандық дәнді дақылдар өндірушілердің баға белгілеу саясатына ықпалын тигізді. Нәтижесінде ішкі нарықта нан өнімдерінің бағасы өсті. 2008 жылы осы үрдіс сақталады.

Үкімет тұтыну нарығындағы ахуалды тұрақтандыру мақсатында 2008 жылғы сәуір – қыркүйек айларында бидай дақылы экспортына тыйым салуды енгізді. Алайда бұл тыйым салу бидайға ғана қатысты болды, бидай мен қара бидай ұнын экспорттау бақылаусыз қалдырылды.

Инфляциялық үрдістердің күшеюі тұрғысынан қарағанда, тағы бір теріс ахуал жармаға, атап айтқанда, күрішке қатысты болып табылады. Белгіленген уақытша лагпен әлемдік нарықта күріштің қымбаттауы ішкі бағалардың өсуіне себепші болды. Бұдан әрі кездегі ахуал ауқымды дәрежеде күріш қорын толықтыру және оған сұранысты толық қанағаттандыру мақсатымен нарықты толтыру жөніндегі Үкіметтің шараларына байланысты болады.

Әлемдік тауар нарықтарындағы жағдайдың біршама тұрақтанғанына қарамастан, тамақ өнімдеріне бағаның өсу тәуекелі жеткілікті түрде жоғары болып қалуда.

Атап айтқанда, мұнайға әлемдік бағаның елеулі қарқынмен өсуі жалғасуда, мұның өзі ішкі нарықта жанар-жағар материалдардың бағаларын белгілеуге ықпалын тигізуде. Сонымен қатар, энергия ресурстарының қымбаттауы отандық кәсіпорындардың өнеркәсіптік өнімдері бағасының одан сайын өсуіне себепші болады.

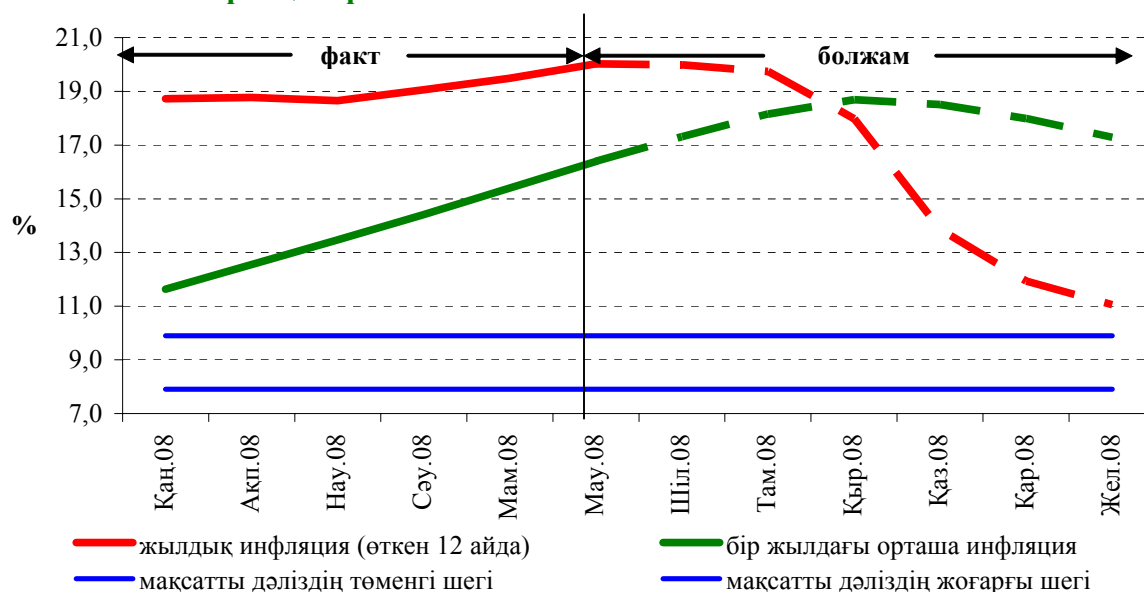
2008 жылғы маусымда жылдық инфляцияның нақты деңгейі сондай-ақ «Инфляцияға шолудың» алдыңғы басылымында көрсетілген болжамнан асып түсті. Мәселен, 2008 жылғы маусымда жылдық инфляция болжам деңгейі 19,1%-19,3% болған кезде 20,0% деңгейінде қалыптасты.

6.2. 2008 жылға инфляция болжамы

2008 жылы Ұлттық Банк жылдық инфляцияның 2007 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда біршама бәсеңдеуін күтуде. Мәселен, Ақша-кредит саясатының 2008-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттарына (Ұлттық Банк Басқармасының 2007 жылғы 24 желтоқсандағы № 146 қаулысымен мақұлданған) сәйкес 2008 жылдың қорытындысы бойынша жылдық инфляция 7,9%-9,9% шегінде күтілуде (44-график).

44-график

2008 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылы банк секторының кредиттік қызметінің тоқырауы аясында құрылыста, қаржылық қызметте, өңдеу өнеркәсібінде өсу қарқынының төмендеуінен туындаған экономикалық өсу қарқынының бәсеңдеуі күтілуде.

Экономикалық белсенділіктің төмендеуі нақты жалақының өсуінің теріс қарқынымен бірге жиынтық сұраныстың төмендеуіне себепші болады. Бұл ретте сақталып отырған төмен еңбек өнімділігін куәландыратын жұмыссыздықтың төмендеуі болашақта елдегі экономикалық өсуді шектейтін болады.

Алайда, нарықтық ставкалардың, оның ішінде банкаралық нарықта байқалып отырған төмендеу үрдісі банк секторының кредиттік ставкаларының төмендеуі арқылы кредиттік белсенділігінің және тиісінше, экономиканың өсуіне себепші болуы тиіс.

2008 жылы Ұлттық Банк Қазақстанда баға тұрақтылығын қамтамасыз етуге және қаржы секторының тұрақтылығын қолдауға бағытталған шараларды қабылдайды.

Қаржы нарығында сыйақы ставкаларын реттейтін, сондай-ақ банктердің өтімділігін реттейтін негізгі операциялар болып қысқа мерзімді ноталар шығару, банктерден депозиттер тарту, қайта қаржыландыру заемдарын беру болып қала береді.

Ұлттық Банк банктерге кері РЕПО және СВОП операцияларын жүргізу түрінде қайта қаржыландыру заемдарын беруді жалғастырады.

Ұлттық Банк жақын уақытта ЕТРТ нормативтерін өзгерту туралы мәселені қарауды жоспарлайды. Бұл, бағалаулар бойынша, банктерге 90 млрд. теңгеге қосымша өтімділікті босатуға мүмкіндік береді.

2008 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банк елде экономикалық белсенділікті қолдау мақсатында ресми қайта қаржыландыру ставкасын төмендету туралы мәселені қарауды жоспарлайды.

6.2.1. 2008 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамы

2008 жылғы 3-тоқсанға арналған инфляция болжамы 2,1-2,4% құрайды (2007 жылғы 3-тоқсанда – 3,9%).

В 2008 жылғы 3-тоқсанда инфляциялық үдерістердің біршама тұрақтануы күтілуде, бұған, ең алдымен, маусымдық факторлар себепші болады. Шілде – қыркүйекте жеміс-көкөніс өнімдеріне бағаның біршама төмендеуі күтілуде. Ет, сүт, нан өнімдеріне, сондай-ақ өсімдік майына және күрішке (бағаның өсуі тұрғысынан қарағанда, негізінен қауіп тудыратын тағам өнімдері) баға белгілеу сыртқы нарықтағы жағдайлардың, сондай-ақ отандық ауыл шаруашылығындағы өнімділіктің ықпалынан қалыптасатын болады.

Сонымен қатар, жаңа оқу жылының басында білім беру мекемелерінің қызметі, сондай-ақ киім және аяқ киім бағаларының өсуі ықтимал. ЖЖМ нарығындағы жағдай белгісіз болып қалуда. Барлық ықтималдықтар бойынша күзгі кезеңде бағаның елеулі қозғалысы болжанған жоқ.

Тұтастай алғанда, бағаның бұдан әрі өсу тәуекелінің сақталуына қарамастан, тұтыну нарығындағы жағдайды тұрақты ретінде сипаттауға болады.

2008 жылғы қыркүйектің қорытындысы бойынша жылдық инфляция 18,0-18,2% деңгейінде күтіледі.

6.2.2. 2008 жылғы 4-тоқсанға инфляция болжамы

2008 жылғы 4-тоқсанда инфляцияның 2,9-3,1% шегінде қалыптасатыны күтілуде (2007 жылғы 4-тоқсанда – 9,3%), бұл 2008 жылғы желтоқсанның аяғында 11,0-11,2% жылдық инфляцияға сәйкес келеді.

Өткен жылдардағы тұтыну нарығындағы ахуалды талдай отырып, қазан – желтоқсанда инфляция деңгейі, әдетте, алдыңғы айлармен салыстырғанда көтерілетінін атап айтуға болады.

Бұл, ең алдымен, маусымдық фактордың және жыл аяғында бірқатар мерекелерден туындаған тұтынушылық сұраныстың өсуімен байланысты. Мәселен, өткен жылдардағы қазан – желтоқсанда жеміс-көкөніс, сүт, ет өнімдері, жұмыртқа, киім және аяқ киім сияқты тауарлар мен қызмет көрсетуге және тұрғын үй-коммуналдық қызметтерін көрсетуге бағаның өсуі белгіленді. Алайда, ағымдағы жылы ахуал толықтай қайталанатынын біржақты растауға болмайды. Көп жағдай ішкі және сол сияқты сыртқы нарықтардағы ахуалға тәуелді болады.